

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Ne csinálunk múzeumot a zsidóságból

Készült egy doktori disszertáció, amely a budapesti Páva utcai zsinagóga közösségeit mutatja be 1920-tól 2019-ig. A munka nemcsak amiatt bír jelentőséggel, mert az elérhető források alapján rendkívül aprólékos képet ad a körzet száz évéről, hanem azért is, mert összönözésű szolgálat más zsinagogai közösségek számára hasonló kutatásokra – legalábbis ebben bízik az értekezés szerzője, Balogné Tóth Katalin, valamint a zsinagóga rabbija, Radvánszki Péter. A kutatás, valamint a közösséget bemutató kiállítás kapcsán velük beszélgettünk.

Radvánszki Péter rabbi és Balogné Tóth Katalin a Páva utcai zsinagágában

„A (buda)pesti zsinagógalátogatót zsidóság múltjáról koherensebb, aprólékosabb képet lehetne festeni, ha más zsinagogák múltjában is végeznénk történeti mélyfúrást. Ha e pillanatban a soá előtti múlt visszaemlékezők elbeszélései által már csak kismértékben kutatható is, az ötvenes évek valósága, valamint a szociálizmus évtizedei kellő időbeli közelségben vannak ahhoz, hogy szemtanúk személyes élményeit rögzíssük. Megfelelő számú mélyfúrással egy nagyobb (összehasonlító) monogramácia vagy sorozat is elköszíthető lenne – újszerű aspektusból gyarapítva a témaiban fellelhető szakirodalmaik tudásbázisát” – olvasható abban a doktori értekezésben, amelyet Balogné Tóth Katalin írt „A Páva utcai zsinagóga több volt, mint neológ!” – A Páva utcai zsinagógai mikrovilág metamorfózisai száz év tükrében (1920–2019) címen.

A disszertáció kettős céllal született: egyfelől a szerző szerette volna bemutatni a Páva utcai zsinagóga közösséget a múltban és a jelenben, másfelől azt megvizsgálni, hogy a közösség különböző időszakokban milyen viszonyt ápol a Síp utcai Hitközséggel és annak vezetőivel. Így habár disszertációjában Balogné Tóth Katalin a Páva utcai közösség elmúlt száz évre fókusztál, igen érdekes és figyelemre méltó megállapításokat tesz magáról a neológiáról is.

Mint írja: annak idején a Páva utcai zsinagóga egy fővárosi peremkerület, Ferencváros zsidóságának központja volt, a kerület populációjának összetétele és megeszlása szerint egy főként iparosok és kereskedők, vidékről betelepült munkások által lakott városrészt jelentett a 20. szá-

zad első felében, a nagypolgári réteget a zsinagógi közösségi reprezentatív előjárásága képviselte, amelynek tagjai között ügyvéd, körgazdasz, orvos és gyáros is volt.

A szerző szerint nem vonhatók le egyértelmű következtetések arra vonatkozólag, hogy a Páva utcai zsinagóga neológ és/vagy konzervatív jellegzetességei lettek volna a legfontosabb közösségeremtő tényezők a háború előtti évtizedekben, hiszen csak felületesen lehet körbeírni, hogy a történeti valóság szereplői – a sajtóforrásokon túlmutatva – milyen tartalmat és jelentést tulajdonítottak e kifejezéseknek. Ami pedig a jelent

volna helyezni a hangsúlyt, hogy az elmúlt száz év traumái ellenére sem szűnt meg a Páva utcai körzetben a közösségi élet, sőt – ha kis létszámban is – ma is aktív. Hétről hétre itt vannak azok az emberek, akik az is-tentiszteleteken és a szombatfogadásokon való jelenlétékkel fenntartják a közösséget, ezáltal válik a már lezárt múlt a jelenük részévé. S hogy ez a múlt fontos a közösségi számára, sok esetben magam is megtapasztaltam.

S hogy jelenleg milyen a Páva utcai közösségi élet? Erre a kérdésre Radvánszki Péter, a körzet rabbija érdeklődésünkre így fogalmazott:

– A koronavírus-járvány minket is keményen sújtott, és számos dolgot emiatt online kellett és kell megvalósítanunk. De szeretném ebből is a pozitívumot hangsúlyozni, a válság ugyanis minden lehetőség az újrakezdésre. Katalin a disszertációjában a közösség három újrakezdéséről beszél. Úgy gondolom, lehetséges, hogy mi is egy ilyen újrakezdés előtt állunk. Az pedig, hogy a közösség negyedik újrakezdését – ami nemcsak a Páva utca, de minden zsinagógát érint – követően hogyan teremtünk régi-új alapokat a működésünknek, mindenki felelőssége.

Balogné Tóth Katalin kutatásai kapcsán Radvánszki rabbi elmondta:

– Nagyrészt Katalin kutatásaira alapozva, közösségiünk aktív részvételével a közelmúltban volt egy tárat a HDKE-hez tartozó Baumhorn-zsinagórában, amely közösségiünk múltját mutatta be, de egy kicsit a jelenébe is belekóstolt. Nagyon fontos annak a gondolatnak a közvetítése, hogy a zsidóságban központi szerepe van a történelmi örökségnek, ugyanakkor a minden napokban az életről és az élekről kell szólnia. A HDKE 2021-es időszaki kiállításában ezt a gondolatot próbáltuk meg visszaadni, ezzel is összönözve más közösségeket saját múltjuk és jelenük összekapcsolására. Ez egy olyan közös cél lehetne, amely nemcsak meglévő tagjainkban erősítene a kötődést, de talán egykoron zsinagógát látogató hittestvéreinket vagy a fiatalabb generáció tagjait is vissza- vagy elhozzá közösségeinkbe.

Kácsor Zsolt / Mazsihisz

illeti, a disszertáció szerint a Páva utcai vallásgyakorlatban jól megragadható változást hozott a 2000-es évek elején a Páva utcai holokauszt-emlékközpont (HDKE) felállítása. Polnauer Sándor főrabbi a ritus askenáz kiejtését szefárdra cserélte, hogy ezáltal is kapcsolatot teremtsen a fiatalabb generációkkal – amelynek tagja volt dr. Gádor György, a közösség jelenlegi elnöke is.

A zsinagógai miliós vizsgálata lehetőséget biztosított arra – olvasható az értekezésben –, hogy rajta keresztül mozaikjaiban követhessük, miként pozicionálta magát a neológia a változó világban. Ennek ellenére a források és a tereptapasztalatok is azt mutatták, hogy a szűkebb és tárgabb közösségi bizonyos személyiseiben minden korszakban felmerül egyfajta „igazi neológ szellemisége” vetet hit és az ahhoz való viszszacsatolás. Az elmúlt 150 évben a neológiában különböző trendek voltak érvényben, amelyeket meghatározottak olyan körülmenyek, hogy ki a hitközség vezetője, hogy ő milyen orientációjú, mellette kik alkotják a rabbikart, ők milyen beállítottságúak, milyen viszony van a rabbik és a világi vezetők között, a köztük lévő erőviszonyok hogyan oszlanak meg, kik a közösségek rabbijai és vezetői, ők hogyan gondoloznak.

Arra a kérdésünkre, hogy milyen vezérfonal mentén dolgozott kutatása során, Balogné Tóth Katalin azt mondta:

– Azt tartottam szem előtt, amire egy interjúlanyom figyelmeztetett: ne csináljak múzeumot a zsidóságból. Ezért is volt fontos számomra, hogy ne csak történeti forrásokkal dolgozzam, hanem hogy amennyiszer csak tudok, elmenjek a zsinagógrába és részt vegyek az imákon. Tehát meglássam és megérezzem, hogy a saját jelenemben mit jelent a Páva utcai zsinagógrába járni: milyen a közösség dinamikája, kik járnak ide, hogy néznek ki a szombati imák és a különböző ünnepek. Arra szerettem

A holokauszt nemzetközi emléknapja alkalmából Déri Tibor újpesti polgármester és Varjú László, a DK parlamenti képviselője látogatást tettek az Újpest-Rákospalota templomkörzetben. A kile tagjaival közösen lerötték kegyeletüket a zsinagóga parkjában a tizenyolczer áldozat névsora előtt, és elhelyezték a megemlékezés köveit. A polgármester kiemelte a zsidók szerepét Újpest fejlődésében, hangsúlyozva, minden el kell kövteni, hogy a tragédia ne ismétlődhessen meg. A megemlékezés napján avatták fel Aschner Lipótak, a Tungsram megalapítójának szobrát is.

...és hittek az Örökkévalóban (II.M. 14/31.)

A rabbi felkereste egyszer ifjú ismerősét, akiről tudta, hogy szülei vallásosak, ő viszont nem járt zsidó közösségebe, zsinagógába. A rabbi próbált a lelkére beszélni, de az ember mindenre ugyanazt felelte:

– Elnézést, rabbi, nem vagyok hívő.

– Nem baj. Én sem hiszek – válaszolt a rabbi.

– De ha nem vagy hívő, akkor hogyan lehetsz rabbi? – kérdezte meg hökkenve a fiatalembert.

– Abban az Istenben, amiben te nem hiszel, abban én sem hiszek – felelte a rabbi.

Mózes beszélt népéhez, lelkeket akart önteni beléjük, fel akarta rázni őket, meg akarta győzni őket: van remény, hogy szabadok legyenek. Van remény, hogy az ember szabaduljon bármí, őt fogva tartó negativitástól.

De a nép nem hitt Mózesnek! A Tóra szövege megindokolja, mi gátolta hitükben: „a lehangoltság és a nehéz rabszolgamunka” (II.M. 6/9).

Mindez előzmény után két kérdés adódik:

– Mi a hit? Mi akadályozza meg az embert, hogy higgyen?

Bölcseink szerint az ember minden elől elérhet, két dolgot viszont csak Istenről kaphatunk: a szerencsét és az egészséget.

Közismert megállapítás: a zuhanó repülőben mindenki hisz Istenben!

Hevesi Simon rabbi Maimonidész Tévelygők útmutatója című filozófiai művéhez írt magyarázárában megfogalmaz egy fontos tétele:

„A hit ne legyen önálmítás, legyen tudás általi meggyőződés!”

Mindenkiben megvan a hit képessége. Mi közé van a hitnek a tudásnak?

Ha a hit képesség, akkor hasonló a szeretethez. Bárki tud szeretni,

ugyanakkor mindenki tapasztalta már, hogy szeretetének tárgya nem minden érdemes szeretetére. Ahogy a szeretet sem talál minden esetben viszonosra, úgy a hit sem jár minden esetben kéz a kézben a meggyőződéssel.

Ahogyan a szeretet, úgy a hit képessége sem keverhető össze a hit és a szeretet tárgyával. Gyakran okoz csalódást az, amit szeretünk, és gyakran elveszítjük hitünköt abban, amiben hittünk.

Eszerint a hit lehet tévhít is?

A Példabeszédek könyvében (14/15.) olvassuk: „Az együgyű minden szónak hisz...”

Ez nem jelenti, hogy minden hívő együgyű is egyben.

Eszerint a hit nem értelemi kategória! Nagyon jól tudjuk, hogy nem halhatunk minden nap minden időben az értelemünkre. Gyakran elfogadjuk és hiszünk abban, amit nem látunk, nem értünk, amit felfogni sem vagyunk képesek.

Nem lehet minden „érteni”. Amit nem értünk meg, abban csak hinni lehet.

Ellentmondás! Eszerint minél kevesebbet tudunk valamiről, annál kevesebbet kell hinnünk, hogy elfogadassuk?

Maimonidész állítása a kérdésről: Minél többet tudunk, annál kevesebbet terület támaszkodik a hitre. A hit helyét átvesszi a meggyőződés!

Spinoza állítása: Az ember véges érteleme nem képes felfogni a végetelenlét.

A hit az abszolút felfoghatatlannhoz kell.

Ahogyan Hevesi rabbi megfogalmazta: Ne legyen a hit tudatlanok önálmítása, legyen a műveltek meggyőződése!

Egy chászid a rebbéjéhez fordult:

– Rebbe, gyenge vagyok hitemben, kérdésem, kételyem vannak.

– És mi ezzel a baj? – kérdezte a rebbe.

– Hát az, hogy még csak nem is zavar, hogy kételyem vannak.

– És azzal mi a baj? – kérdezte újból a rebbe.

A kétely, a vele járó aggodalom nem a hit hiánya, ellenkezőleg: léténk bizonyosára.

Egyeszer az emberek kérték rabbikat, az aptai Ávráham Jehosua Heselt, magyarázza meg, mi a HIT! A rabbi beleegyezett, és megígérte, másnap a hitről fog beszélni.

Másnap az emberek a rabbi körtölönök, hogy minél jobban hallhassák magyarázatát.

– Fölösleges tolongan! – kiáltott rájuk. – Akinek el kell mondani, hogy mi a hit, az közelemben sem „hall” semmit. Akinek nem, az messziőr is „hallja”.

Szerdócz J. Ervin főrabi

A Times of Israel értesülése szerint Náftáli Benet és Orbán Viktor telefnon egyeztetett egymással. A lap az izraeli miniszterelnöki hivatalra hivatkozva azt írja: a két kormányfő a beszélgetés során egyetértett abban, hogy számos kérdésben továbbra is elkötelezettek a két ország közötti együttműködésben és a folyamatos kapcsolattartásban.

91770133350099 22003

Sopron: A Mazsihisznek új zsinagóga, a városnak világhírű nevezetessége

A soproni Új utca 22. szám alatt jelenleg ismét ugyanolyan jellegű építkezés zajlik, mint valamikor az 1300-as évek elején: a beruházás a zsidó közösséget és a várost egyaránt gyarapítja. Ezen a helyen ugyanis több mint 800 éve épült föl az Európa-szerte különleges, gótikus zsinagóga, valamint az a zsidó kórház (középkori nevén: ispotály), ahol hamarosan megnyílik a Soproni Zsidó Hitközség új székháza. Erről a beruházásról tartott közös sajtótájékoztatót Farkas Ciprián polgármester, Barcza Attila parlamenti képviselő, Heisler András, a Mazsihisz elnöke és Büchler András, a helyi hitközség vezetője.

A középkorban Sopron mai Új utcáját Zsidó utcának hívták, mert a városban a 13-14. század fordulóján, azaz több mint nyolcszáz éve megtelepedett zsidó közösség itt élte minden napjai életét. Itt épült fel a gótikus stílusú zsinagóga (ez a mai Ószinagóga) egy ma is látható mikvével, valamint az az ispotály (kórház), ahol jelenleg éppen belsejű felújítás zajlik, hogy ezt újra birtokba vehesse a soproni hitközség. Erről a beruházásról tartott közös sajtótájékoztatót a soproni városházán pénteken Farkas Ciprián polgármester, Barcza Attila parlamenti képviselő, Heisler András, a Mazsihisz elnöke és Büchler András, a helyi hitközség vezetője, a Mazsihisz vezetőségi tagja.

Farkas Ciprián polgármester a sajtótájékoztatón két olyan jelentős bejelentést tett, amely a zsidó közösséggel kapcsolatos. Mint mondta, az egykor ispotály épületét a város 20

millió forintból felújítja és átadja a Soproni Zsidó Hitközségnak hitéleti, vallási és kulturális célokra, továbbá – folytatva a polgármester – a költségvetésből 30 millió forintot különítettek el az úgynevezett papréti ortodox zsinagóga felújítási terveinek elkészítésére is. Farkas Ciprián hozzáttette: a papréti zsinagóga esetében 2006-ban már készült egy felújítási terv, ami azonban nem valósult meg. Az akkor 1996-ban most aktualizálták annak érdekében, hogy megtörtenhessen a létesítmény felújítása.

A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége nevében köszönnöm Sopron város vezetésének, hogy felkarolta és támogatta a polgármester úr által említett projektet – mondta a sajtótájékoztatót Heisler András Mazsihisz-elnök. A felújítás alatt álló ispotályról, azaz a helyi zsidó hitközség jövőbeni szék-házáról az elnök azt mondta: a létesítmény hitéleti és vallási céljain kívül nagyon fontosnak tartja az épület oktatási, tanítási funkcióját is annak érdekében, hogy a soproni diákok itt kaphassanak ismereteket a zsidó kultúráról és hagyományról.

Ebben a házban az oktatási tevékenységet közfeladatnak tekintjük, hiszen a fiatal nemzedékek tanításával a jövőnek teszünk szolgálatot – hangsúlyozta Heisler András. – Ennek érdekében főlajánlottuk aktív részvételünket, segítségünk a helyi önkormányzatnak.

Büchler András, a Soproni Zsidó Hitközség elnöke, a Mazsihisz vezetőségi tagja a sajtótájékoztatón nemcsak azt köszönte meg a város

vezetőinek, hogy közpénzt áldoznak az ispotályépület felújítására és az ortodox zsinagóga terveinek elkészítésére, hanem azt a szívélyes, baráti, partneri légiort is, amivel a zsidóság felé viselteknek.

Az ispotályépület felújításának előzményeiről Büchler András kifejtette: a helyi hitközség évek óta a Lackner Kristóf utcában működik, és az ottani imaterem nehezen megközelíthető az idősek számára. Elsőre kézenfekvőnek, a valóságban azonban inkább álmosszerűnek tűnt – tette hozzá –, hogy a hitközség viszszaköltözhesse az egykor Zsidó utcába, méghozzá éppen ugyanoda, ahol nyolcszáz éve őseink életek és tevékenykedtek.

Ez az álmot azonban a városvezetésnek köszönhetően megvalósult, amivel nemcsak a hitközség élete válik könnyebbé és terményebbe, de egy olyan látványosság jön létre, amely – fogalmazott az elnök – világhírnévre kiált. Hiszen egész Európában ritkaságszámába megy, hogy Sopronban megtérített egy gótikus stílusban, hármas tagolásban épült zsinagóga, ráadásul olyan környezetben, ahol hamarosan – a tervezet szerint március közepétől – újra aktív zsidó közösségi élet zajlik majd.

Az elnök megemlíttette azt is: a soproni Ószinagóga nemcsak a valóságban, de immár virtuálisan is járható a Mazsihisz honlapján elérhető Tudóstárban. Ez remélhetőleg arra ösztönzi majd a külföldi turistákat – mondta –, hogy a látogatók a virtuálisan már bejárt zsinagógát tekintsék meg a maga valóságában a

Heisler András és Büchler András az Ószinagóga mellett Fotó: KZS

helyszínén is, ez pedig jelentősen hozzájárulhat Sopron idegenforgalmának gyarapításához.

– Önök az imént többször köszönetet mondhatnak a város vezetésének, holott szerintem a város vezetése és lakossága tartozik köszönettel a zsidó közösségeknek, amely hozzájárult a város fejlődéséhez – kezdté beszédét Barcza Attila, Sopron parlamenti képviselője. Hozzáttette: a magyar zsidóság olyan tragédiákat szenvedett el, amelyeknek nem lett volna szabad megtörténni. Hiszen egész Európában ritkaságszámába megy, hogy Sopronban megtérített egy gótikus stílusban, hármas tagolásban épült zsinagóga, ráadásul olyan környezetben, ahol hamarosan – a tervezet szerint március közepétől – újra aktív zsidó közösségi élet zajlik majd.

Az elnök megemlíttette azt is: a soproni Ószinagóga nemcsak a valóságban, de immár virtuálisan is járható a Mazsihisz honlapján elérhető Tudóstárban. Ez remélhetőleg arra ösztönzi majd a külföldi turistákat – mondta –, hogy a látogatók a virtuálisan már bejárt zsinagógát tekintsék meg a maga valóságában a

A zsidóság Sopronban

A már említett időszakban, a 13-14. század fordulóján, egészen pontosan 1301-ben halt meg III. András király, az Árpád-ház utolsó uralkodója, és ekkor foglalta el a trónt Károly Róbert. Mire Károly Róbert fia, I. Lajos király 1342-ben trónra ült, a soproni zsidóság már több évtizedes múlttal bírt a városban, jólétékről és gazdaságukról minden elmond az Ószinagóga, amely romjaiban is gyönyörű. A ma is látható főbejárat egy-egy oldalsó része és timpanonja még az építés idejéből származik, így tehát ezek az elemek a soproni gótika legkorábbi darabjai közé tartoznak.

Habár I. Lajos uralkodása a középkori magyar királyság legragyogóból fejezte ki közé tartozik, az uralkodó fanatikus katolicizmus a zsidóság számára súlyos tragédia forrása lett: I. Lajos ugyanis egyik napról a másikra az összes zsidót kiűzte, így az akkor hittestvéreinknek minden vagyonukat hátrahagyva kellett menekülniük. Üresen hagyott házaikat elfoglalták, javaikat széthordták, s mi-re a király belátta, hogy tévedett s óriási kárt okozott, addigra több tízezer magyar zsidó már külföldön, a mai Ausztria és Csehország területén kezdték új életet.

A zsidók később visszatérhettek Sopronba, ám a következő századokban újra és újra üldözések sújtották őket, hogy aztán 1526-ban évszázdokra kiúzzék őket a városból. Az Ószinagóga ekkor elveszítette hitéleti funkcióját, majd elője új épületeket emeltek, többek között ez az oka annak, hogy a zsidóság középkori jelenlété évszázdokra szinte eltűnt a városból. Az Ószinagógot csak az 1960-as évek végén tárták fel, ekkor történetét meg az épület műemlék jellegű helyreállítása.

Kácsor Zsolt / Mazsihisz

A JadbeJad – Kéz a Kézben krízisprogram tapasztalatairól

Magyarországon, akárcsak világszerte, a Covid-19-járvány nemcsak egészségügyi, hanem összetett társadalmi válságot is okozott. A munkából való kiesés, az állásvesztés, a fizetéscsökkenés és a folyamatos drágulás miatt sok, többé-kevésbé rendezett körülmenyek közt előző családnak hirtelen gazdasági gondjai keletkeztek, akik pedig addig is nehéz körülmenyek közt éltek, azoknak a helyzete végképp re-ménytelenné vált.

Gyors segítségre volt szükség. A Mazsihisz életre hívta a JadbeJad krízisprogramot, amely 2020 júniusától 2021 decemberig tíz alkalommal segítette meg a közösségi anyagi válságba került tagjait.

Programunk körönként 90.000 forinttal támogatott meg összesen 696 bajba került háztartást, hogy jusszon minden napjai megélhetésre, rezsiköltségekre, gyógyszerre, egészségügyi kiadásokra, a gyermekek iskoláztatására. Ezzel 1600 személynek nyújtott lehetőséget arra, hogy a krízisből kilábalhasson.

A támogatások anyagi háttérét minden napjában a Joint Distribution Committee, a JDC biztosította, 637.000 amerikai dollár értékben.

A célcsoportokat a JDC határozta meg:

– Gyermeket nevelő zsidó családok, amelyeknek a járvány miatt úgy lecsökkent a jövedelmük, hogy veszélybe került a gyermekük megszokott iskolai és/vagy iskolán kívüli oktatása.

– A járvány által anyagilag súlyosan érintett, egyedülálló zsidó személyek, valamint azok az egyedül élő, nem nyugdíjas zsidó személyek, akiknek felnőtt gyermekei már külön élnek, és akiknek a pandémia miatt átmeneti megélhetési gondjaik vannak.

– A zsidó hitközségek, civil szervezetek, kulturális és oktatási intézmények dolgozói, akiknek a járvány miatt csökkent a jövedelmük, vagy akik elvészették állásukat.

Az elbírálások előnyt élveztek a zsidó hitközségek, közösségek aktív tagjai, illetve a gyermekükkel zsidó iskolába járató családok.

A pályázók a kérelmeket elektronikusan adhatták be. A program szakmai háttérkörnyékét a Mazsihisz szeretetszolgálata, a JÁHÁD végezte, az elosztásra vonatkozó javaslatait pedig – anonimizált adatsorok alapján – a hatfős Jóváhagyó Testület bírálta el, amely a Mazsihisz és zsidó civil szervezetek képviselőiből állt. A Mazsihisz a program lebonyolításának minden fellélegeit saját forrásából biztosította, a JDC-támogatás minden fillérje a rászorulókhöz került.

A JDC mint támogató minden napjában szigorúan ellenőrizte a program működését és a támogatások folyósítását.

A tíz támogatási kör fő adatait az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

A támogatás megnevezése	Támogatási időszak	A támogatás összege	A támogatott száma	Támogatási kere
1.kör: JadbeJad pénzbeli támogatás élelmre, gyógyszere, egészségügyi kiadásokra, rezsi kiadásokra	2020.06., 07..	pénzbeli támogatás, két alkalommal 45.000 Ft, támogatási körönként (2 hónap)	150	45.000 USD
2. kör: u.a.	2020.08., 09.	u.a.	150	45.000 USD
3. kör: u.a.	2020.10., 11.	u.a.	150+50*	52.500 USD
4. kör: u.a.	2020.12., 2021.01.	u.a.	150+50	60.000 USD
5. kör: u.a.	2021.02., 03.	u.a.	200	60.000 USD
6. kör: u.a.	2021.04., 05.	u.a.	250	75.000 USD
7. kör: u.a.	2021.06., 07.	u.a.	250	75.000 USD
8. kör: u.a.	2021.08., 09.	u.a.	250	75.000 USD
9. kör: u.a.	2021.10., 11.	u.a.	250	75.000 USD
10.kör: u.a.	2021.12.-2022.01.	u.a.	250	75.000 USD

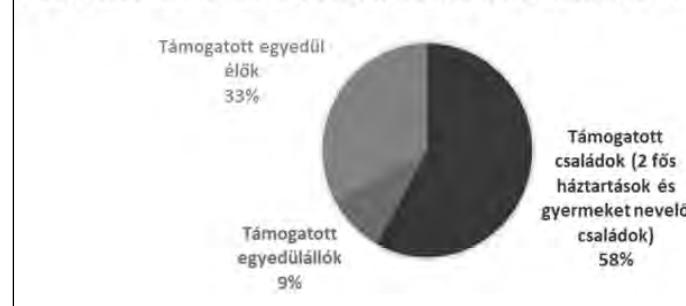
* A harmadik körben 50 pályázat pótkerethől kapott támogatást, 45.000 Ft értékben.

A jelentkezők száma járványhullámonként nőtt. Ahol nagyon nagy volt a baj, ott több körben is érkezett segítség.

A támogatottak lakóhely szerinti eloszlása követte a zsidó lakosság eloszlását: az összes támogatás 73 százalékát ítélték budapesti, 27 százalékát vidéki jelentkezőnek.

Mivel az aktív hitéletet élő, gyermeket nevelő családok kettőt előnyt élveztek az elbírálásokról, érthető, hogy ezek a háztartások részesültek a támogatások zömében.

A TÁMOGATÁSOK ELOSZLÁSA A HÁZTARTÁSOK SZERKEZETE SZERINT

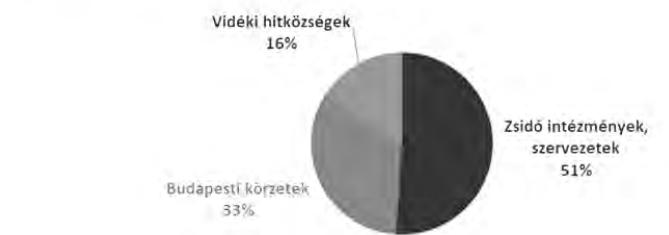

A támogatások 64 százalékát az aktív korú jelentkezőknek ítélték, mert az ő jövedelmüket befolyásolta leginkább a járvány.

A támogatottak megközelítően 10 százaléka regisztrált álláskereső volt.

Az ajánlásokból következetet tudunk arra, hogy milyen kapcsolat áll fenn a támogatottak és a zsidó hitközségek, szervezetek közt.

A TÁMOGATOTTAK AJÁNLÓI

Idei Wallenberg-díjasok

A felterjesztés alapján megítélt Wallenberg-díjakat ünnepélyes kerekek között adják át minden év januárjában. Idén a gyönyörű Rumbach-zsinagóga egy második emeleti terme adott otthont a rendezvénynek.

Dr. Sebes József, a Raoul Wallenberg Egyesület elnöke fogadta a díjaçtakat, a velük érkezőket és a médiák munkatársait.

Először néma főhajtással emlékeztek egy korábbi kitüntetettre, a közel-múltban elhungarota polgári jogi harcosra, Setét Jenőre, majd az elnök ismerte az egyesület mindenkorai célját és a mai délután programját. Bemutatta az egyesület jelen lévő vezető munkatársait, dr. Orosz Ferenc ügyvívőt és képviselőt, a bírálóbizottság elnökét, Derdák Tibort, Forgácsné Dénes Katalin titkárt és a szakértőket, hozzájárókat, hogy néhányan betegségekük okán maradtak távol.

Elmondták, hogy a laudációkat felváltva vállalták magukra.

Az első szónok Svédország nagykövet-helyettese, Katarina Szécsi

Wallenberg soha nem fogadta el a „másik” fogalmát, s a mostani világjárvány is erőteljesen emlékezett arra, hogy nincs „mi” és „ők” – csak „mi” vagyunk. Egy változatos, színes és globálisan összefonódott „mi”.

Együttérzéssel és civil kurázsival szembeszálltunk a gyűlöettel és a közönyivel, és tovább erősítetjük az „emberi, globális Mi”-t. Ebben a törekvésben Raoul Wallenberg – az ember, aki oly sokat megmentett, de akit senki nem mentett meg – legyen a példaképünk.

Reméljük, hogy még sokan lesznek olyan díjazottak, aikik szüntelenül dolgoznak Wallenberg szellemében, és ezáltal továbbviszik örökségét.

Az egyesület titkára a díjra Derdák Tibor javaslatra alapján jelölt Bíró András mérítette. Ebből idéznék:

Az újságíró igen változatos életet tudhat magának, több szakaszban is. Részét vett az antifasiszta ellenállási mozgalomban, 1948 és 1956 között a Külgüminiszteriumban, a Madisz központi külügyi osztályán tevékeny-

művész az egyesület elnöksége nevében Forgácsné Dénes Katalin mérítette:

Idéznék belőle:

A budapesti Képzőművészeti Gimnázium elvégzése után felvételt nyert a Magyar Képzőművészeti Főiskolára, ahol mások mellett tanára volt Kisfaludy Stróbl Zsigmond és Pátyay Pál is.

A Raoul Wallenberg Egyesület célkitűzéseihez aktív hozzájárulás jellemzte. Az 1990-es évek közepén csatlakozott munkánhoz, napjainkban is vezetőségi tag. A budapesti köztéri Wallenberg-emléktáblák jelentős része (Minerva utca, Andrassy út, Beniczür és Harmancad utca) az ő alkotása.

A kitüntetésre Szakacs F. Sándor által javasolt Bakó Béla (Pál atya) érdemeit Derdák Tibor laudálta. Ennek egy részletet osztom meg az olvasókkal.

A történelemben, az életünkben vannak rendkívüli idők, és ehhez mérten szükség van rendkívüli emberekre

Ásbrink volt. Az ő előadását olvashatták.

Hölgyeim és uraim, tiszta díjazottak! Engedjék meg, hogy beszédemet megpróbáljam magyarul elmondani, s mivel nem ez az anyanyelvem, az esetleges hibákért előre is elnézést kérlek.

Hálás vagyok, hogy összegyűltünk a csodálatos Rumbach-zsinagórában, és tisztelegünk azon emberek előtt, akik egykor kollégám, az igaz ember, Raoul Wallenberg szellemében dolgoztak.

Wallenberg hőstetteiről nem elég az új generációknak mesélni, tovább kell vinnünk az örökséget. Ha tisztelegni akarunk emléke előtt, folyamatosan inspirálódnunk kell bátoroságából, elszántáságából és kitartásából.

Legtöbbször soha nem fogjuk tüzelek életét megmeneteni, és legtöbbször nem leszünk humanitárius ikonok. De mindenkorban szilárdan megígerhetjük, hogy soha nem leszünk szemlélők. Ahogy egy bölcs mondás tartja: „A gonosz győzelméhez elég, hogy a jónak ne tegyenek semmit.”

Mindenkorban lehetünk valamit az életünk során, saját korunkban.

De örökké tettek, mint „valamit”. Örökké odaadó munkájukkal kiálltak az emberi jogokért, az emberi méltóságért és a toleranciáért. Mint mindenkorban tudják, a kiállás azt jelenti, hogy cselekedni kell, amikor az emberi jogokat megsérítik, az emberi méltóságot nem tisztelik, és a toleranciát megkerdőjelezik. Mert ha nem cselekszünk, akkor az Emberi Jogok Nyilatkozata, amely 74 ével ezelőtt számtalan áldozat hamvából emelkedett ki, és nemzetközi joggá alakította a „soha többé” globális felkiáltást, nem lesz más, mint egy darab papír.

Kedves díjazottak, remélem, hogy örökké is sok embert inspirálnak majd a soha véget nem érő feladatra, hogy felemeljék szavukat az intolerancia és a megeszttség ellen, ellenálljanak az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság megbontására irányuló törekvéseknek és az autoriter szírenek veszélyes csábításának.

kedett, majd az Új Magyar Könyvkiadóban, a SZOT külügyi osztályán a Népszava szerkesztősegében. 1956-ban a Népakarat alapítója és szerkesztője volt.

1957-ben Párizsba emigrált, részt vett az ottani Petőfi Kör és a Nagy Imre Politikai és Társadalomtudományi Intézet munkájában is. 1967-től Rómában az ENSZ mezőgazdasági projektjein dolgozott. A Ceres, az ENSZ mezőgazdasági, majd a Mazingir, az ENSZ környezetvédelmi szervezete lapjainak alapító fő-szerkesztője volt. A déli félteke számos projektjében működött.

1986-tól újra Magyarországon él, s számos civil kezdeményezésben vett részt, egyebek mellett a Raoul Wallenberg Egyesület alapító értekezletén első elnökként 1988–89-ben.

Majd a laudátor hangsúlyozta: Erkölcsei kötelességeink tisztelegni a magas korba lépett, tekintélyes tagtárs előtt, aikinek tevékenysége szinte felbecsülhetetlen értéket képvisel.

A következő kitüntetést és emléklapot Deák Gábor felterjesztésére Horváth Zoltán István protonotárius kanonok, esperes, plébános vehette át, őt Derdák Tibor laudálta. Egy részletet megosztjuk Önnökkel.

Horváth Zoltán atyát 1991-ben szenteltek pappá Esztergomban. Még úgyanabból az évben a Budapest-Kőbányai Szent László Plébániában káplánának nevezték ki. Itt 1997-ig tevékenykedett. Ezt követően prefektus és tanár Esztergomban, az Erseki Papnevelő Intézetben és a Hittudományi Főiskolán, majd plébánossá nevezték ki, és 2001–2004-ig a Budapest-Soroksári Nagyboldogasszonny Főplébániján pasztorált. Ugyanebben a tisztségében tevékenykedik jelenlegi szolgálaton helyén 2005-től. Egy év múlva került esperes, majd protonotárius kanonok címét kap.

Példás élete, a közösségről végzett folyamatos, elismert munkája, a valásközi együttműködés támogatása, valamint a rászorulók megkeresése, segítése, figyelemmel kísérésé okán kapott kitüntetésre javaslatot.

Czinder Antal érem- és szobrász-

is. A koronavírus-világjárvány időszaka minden tekintetben módosított megállapításokat, egyéniségek segítő hozzájárulását.

Vannak olyan emberek is, akik számára nem szükséges a fenti helyzet, állapot ahhoz, hogy megmutassák az elhivatottosság, az együttérzés, a szolidaritás és a szeretet lényegét.

Pál atya szolgálatát meghatározza a többszörösen hátrányos helyzetű családok és gyermekiek iránti elkötelezettség személyre szabott lelkí és anyagi támogatásuk által. Áldozatos munkájával megmutatja, hogy a társadalom számára az egyik legfontosabb közösségi magatartásformát, az elfogadást hogyan lehet szeretettel, következetességgel és a hátrányt szennyezők iránti alázattal megvalósítani.

Pál testvér elhivatottá vált, erőfeszítéssel szolgálta a Székelyföldön élő nélkülöző fiatalok életlehetőségeinek igyekezését. Ez a tiszteletre méltó életutat ismerte el a bírálóbizottság, hiszen a kitüntetés azokat illeti, akik példát mutatnak a nehézségekkel küzdők segítésében.

A következő díjat Derdák Tibor javaslatára az Ame Panzh közössége kapta, s Forgácsné Dénes Katalin ismerte érdemeiket. Idézek az elhangzottakból:

Alig két év vannak jelent a magyar nyilvánosságban. Podcast adásai a Tv Baxtalon nézhetők meg. A szervezők fiatal életkora ellenére nagy figyelem irányul megszólalására. Olyan kérdéseket feszítetnek, amelyek eddig nem voltak a közbeszédben, mint például a romák reprezentációja közéleti és szakmai téren, pro roma szervezetek szerepe és létjogsorlása, korrekt beszédmód a nyilvánosságban, romák és genderkérdések.

Olyan emberi jogi kérdéseket vetetek fel a nyilvánosság előtt, amelyek közreműködésük nélküli elszíkkadtak vagy elő sem kerültek volna.

A szervezet nevének jelentése: Mi Ötén. Ennyi roma fiatal döntött úgy hogy barátai beszélgetés során,

OneTable Zsidó élmény az asztalnál

Egy asztal, többféle fogás, jó társaság, és már meg is van a sábeszi (szombati) hangulat. Nagyjából így foglalhatjuk össze a OneTable nevű projekt lényegét. A kezdeményezés az USA-ban valósult meg.

A OneTable nevű projektet 20 és 39 év közötti fiataloknak találták ki New Yorkban. A legfőbb cél az, hogy közelebb hozzák a zsidóságukhoz a sokszor már-már teljesen asszimilált amerikai zsidó fiatalokat. A kezdeményezés létrehozói burnout (kiégés) szindrómásnak tekintik a fent megnevezett korosztály tagjait, aikik gyakran magányosak, elszigeteltek, és nagyban függnek a modern technika vívmányaitól. Az alapítók szérint a falak lebontásának legjobb eszköze nem más, mint az ósi zsidó ünnepnap, a sábesz újrafelkészítése.

A kezdeményezés megállmodói úgy vélik, a szombat képes a magányosságon segíteni, és kialakítani az erre igényt tartó ifjaknak egy offline közösséget, ahova tartoznak (mint tudjuk, az ember társas lény). Hozzájárulnak, hogy sokak számára a szombat olyan, mint a jóga vagy a meditáció, a folyamatosan mozgó és változó, ingerekkel telerakott világ elleni lázadás egy formája. Továbbá kiemelik azt is, hogy ha tudatosan megszakítjuk a munkahetet (hosszú távon), akkor sokkal sikeresebben fogunk tudni teljesíteni a következő időszakban.

Mindössze nyolc év alatt a OneTable egy kis startupból a fiatal zsidó felőlök egyik legnagyobb, legsikeresebb invenciójává nőtte ki magát Amerikában. Eddig 470 városban, több mint 175.000 egyéni résztvevő számára tudták megtéríteni a szombati hangulatot. Jelenlegi növekedési ütemet mellett a OneTable 2023 végére meghaladja a 250.000 egyéni résztvevőt.

A OneTable kínálata házigazdák (és vendégek) számára

Helyi alkalmazottak (10 központi városban) segítik a vendéglátókat a vacsora előkészítésében, tippeket adnak a levelezényléshez.

OneTable platform (onetable.org vagy iOS-alkalmazás) segít a házigazdának megtervezni a vacsorát, a vendégnek pedig megtalálni a hozzá legközelebb eső helyszínt. Az Airbnb-hez hasonlóan a szombati programokhoz a szervezők online profilokat készítnek, közzéteszik az eseményt, és résztvevőket hívnek meg. Az érdeklődők könnyedén tallózhatnak a leírások között, hogy megtalálják a tökéletes vacsorát, majd – akárcsak egy étteremben – helyet foglalhatnak az asztalnál.

Az olyan digitális zsidó forrásokat, mint az áldásszövegek, rituális útmutatók, vendéglátási tippek és egyebek, a **Partnerships + Jewish Learning Team** hozta létre és gondozza. A OneTable anyagai az összes házigazdának segíthetnek, akár először, akár századik alkalommal rendeznek szombati vacsorát.

OneTable Hosted Gatherings: gyakorlati események, amelyek a vendéglátás készségfejlesztésére, a zsidó tanulásra és a közösségekteremtésre összponzorítanak, és amelyeket a szombati asztalhoz lehet vinni.

A vendéglátás megszervezése, a programtervezés, a hely kiválasztása egytől egyig a sábesz bejövetele előtt történik, így azoknak is kóser a projekt, akik tartják a szombatot.

Az eddigi eredmények

A OneTable csapata büszke arra, hogy személyes kapcsolatot alakítanak ki a program résztvevőivel. Munkatársaik többsége, beleértve a felső vezetést is, az általuk kiszolgált demográfiai csoport tagja, valamint OneTable házigazda és vendég is. A vezetőség nagy hangsúlyt fektet felmérések, utánkötések végzésére. Egy kutatásukból az derül ki, hogy a OneTable által rendezett pénzt esti vacsorán részt vevők:

- 87%-a értelmet talál a közösséggel töltött időben szombaton
- 72%-a szerint a sábesz spirituális dimenziót ad a péntek estéjüknek
- 65%-a megpróbál szünetet tartani és lazítani a hétvégén
- 53%-a úgy érzi, hogy a péntek este eltér a hétfőbb részétől.

(A zsidó időszámítás szerint a napok este kezdődnek, ezért nevezzük a pogári dátum szerinti péntek esti étkészít szombati vacsorának.)

Az elmúlt nyolc esztendőben éves költségvetésük 870.000 dollárról 5.000.000 dollár fölé nőtt, miközben az egy résztvevőre jutó költség folyamatosan csökken.

Amennyiben valaki szombati vacsorát szeretne tartani, ki kell választania, hogy milyen jellegű legyen az (pl. cedák, szolidaritás). Ezután felvesszik vele a kapcsolatot a OneTable munkatársai, és segítések elérésére megvalósításában. Ehhez hozzájárulnak nagyon szépen összßerakott kiadványai, melyek tartalmazzák a szombati vacsora lépéseit (kidus, kézmosás, áldás a bárheszre), valamint szombati dalokat, a tradicionális téma mellett pedig mindenféle ún. Jégtrók is segítik, hogy az este gördülékenyen teljen.

Az Egyesült Államokban a számok alapján nagyon bejött a kezdeményezés. A kérdés az, hogy olyanokat is elérnek-e vele, akik korábban egyáltalan nem vettek részt semmilyen módon a zsidó életben.

Felhasználó forrás: <https://onetable.org/>

Miklós Dóri

megvalósítanak egy olyan online teret, ahol megszólalhatnak, hiszen egyre jobban érezték úgy, nem kapnak figyelmet a magyar médiában és értelmezési beszélgetésekben.

ZSIDÓ VILÁGHÍRADO

Románia

A bukaresti nagyzsinagógánál emléktáblát avattak Samuel del Campo tiszteletére, aki 1941–43 között chiilei ügyvivő volt a román fővárosban. A deportálások megakadályozása érdekében a diplomata mintegy 1200 útlevelet és menlevelet állított ki a csernyivci gettóban összegyűjtött lengyel és román zsidóknak. Samuel del Campo embermentő tevékenységét megkönyítette, hogy a semleges Chile képviselte a Londonban székelő lengyel emigráns kormány érdekeit Romániában.

Az eseményen megjelent Silviu Vexler parlamenti képviselő, a romániai zsidó hitközségek szövetségének (FCER) elnöke, Maria Pia Busta, a Chilei Köztársaság nagykövete, a diplomáciai testület több tagja és a román külügyminiszterium képviselői. Silviu Vexler az ünnepégen kijelentette, hogy „Samuel del Campo az emberi méltóság példáját mutatta egy nagyon sötét időszakban”. A János Vásárhelyi chilei diplomát 2017-ben a Világ Igazai közé sorolta.

Spanyolország–Portugália

Az inkvizíció során, a 15. század végén elűldözött zsidók leszármazottainak honosítására a spanyol hatóságokhoz mintegy 153 ezer, a portugálokhoz 86 ezer megkeresés érke-

Románia. Samuel del Campo

zett. A spanyolok 36 ezer, a portugálok 54 ezer kérelmet hagyta jóvá 2021 első negyedéig. A portugál állampolgárságért folyamodók kétharmada izraeli volt, a spanyoloknál nem érte el az öt százalékot. Madrid már elutasított több mint háromezer kérelmet, a lisszaboni kormány csak néhány százat.

A két ország között lényeges különbséget jelent, hogy a portugál hatóságok nem írtak elő időpontot a honosítási kérelmek beadására. A kétszer meghosszabbított spanyol határidő viszont a múlt év szeptemberében lejárt, és csak az iratok pótlására van még lehetőség. A helyi zsidó hitközségek részét vesznek a kérelmek előzetes ellenőrzésében, hogy csak a megalapozott igények kerüljenek a hatóságokhoz.

Szingapúr

Zsidó múzeumot avattak a múlt év decemberében a városállamban. Az új kulturális intézmény a neves filantróp, Manasseh Meyer nevét viseli, aki két szefárd zsinagogát létesített Szingapúrban. Fényképek, videók, használati és kegytárgyak mutatják be a helyi zsidóság kétszáz éves múltját és jelenét. A tablókon láthatók az ország neves zsidó személyei, köztük David S. Marshall, aki 1955 és 56 között az ország főminisztere volt. Külön szekció foglalkozik a vallási ünnepek, a szokások és a kultúra bemutatásával, ami főleg a nem zsidó látogatókat érdekelheti.

A múzeum három év alatt készült el. A költségek 40 százalékát a Nemzeti Örökség Tanácsa fedezte. K. Shanmugam igazságügyi és belügyminiszter a megnyitóünnepségen ki-jelentette, hogy a zsidók jelentősen hozzájárultak az ország fejlődéséhez. „A kormányzat kiemelt feladatának tekinti, hogy minden egyes polgár számára szavatolja a biztonságot és a védelmet” – emelte ki a miniszter.

A 19. század első felében érkeztek Szingapúrba első hittestvéreink, akik iraki származású kereskedők voltak. A közösség 1875-ben avatta fel a Maghain Aboth nevű nagytemplomot, amely jelenleg Kelet-Az Ázsia legnagyobb zsinagógája.

Szingapúr. A Maghain Aboth zsinagóga

A második világháború előtt mintegy 1500 zsidó élt Szingapúrban, akiknek a többségét a japán megszállók 1942-ben internálták. Jelenleg 2500, többségében szefárd hittestvéünk található a városállamban, akik számos vallási, oktatási, kulturális intézményt tartanak fent.

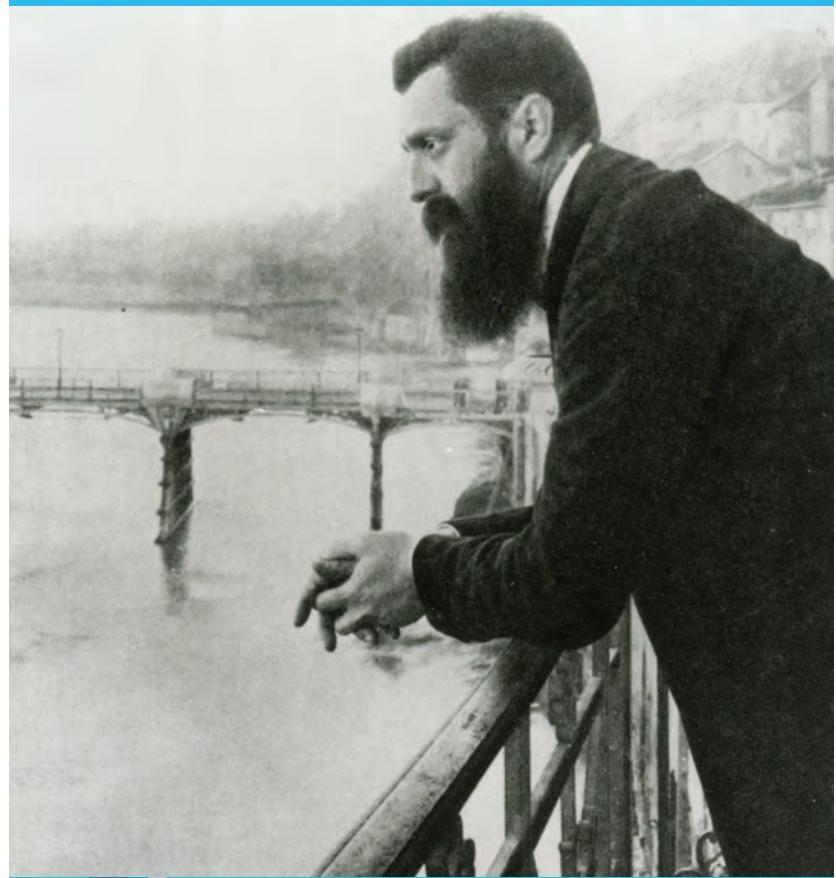
Franciaország

A Zsidó Közösség Védelmi Szervezete a holokaust nemzetközi emléknapján ismertette az antiszemita provokációra vonatkozó adatokat. A tájékoztatás szerint 2021-ben Franciaországban 589 antiszemita akció történt, ami az előző évhez képest 75 százalékos növekedést jelent. A fizikai támadások 36 százalékkal

emelkedtek. A személyek ellen elkövetett bűncselekmények aránya 45 százalék volt, amelynek egyetizedében testi sértés is történt. Az inzultusok 25 százalékát tettek ki a magánéletet érintő provokációk, melyeket az áldozatok lakása közelében élő tettek követtek el. Az esetek húsz százalékában a támadók fegyvert vagy más, sérülést okozó eszközt használtak. Az izraeli hadsereg Hamász elleni akciója során tavaly májusban naponta öt antiszemita incidens történt Franciaországban. A pandémia miatt elrendelt megszorítások ellen tüntetők között „A zsidók a járvány haszonélvezői” feliratok is megjelentek.

Kovács

Herzl Tivadar örökül hagyta nekünk....

az Ön Öröksége
is hozzájárulhat e célhoz.
Keren Hyesod UIA,
a szervezet, amely Izrael
részére gyűjt adományt.

Tölünk megtudhatja hogyan
E-mail: eli.keidar@kerenh.hu
Telefax: +972-4-6263636
Mobil: +36-30-8487380

Mégis hogy mosolyoghat egy nő Auschwitzban?

Alaposan dokumentált, okosan elmesélt történetet tár fel a Lehetetlen szerelem című dokumentumfilm egy tabunak számító kapcsolatról egy zsidó fogoly és egy SS-tiszt között. Helena Citron és

Franz Wunsch szerelme Auschwitzon kívül és túl is hullámokat vetett – írja Vándor Éva a HVG.hu portálon.

Az akkor 20 éves Helena Citronról zavarba ejtő fotó készült Auschwitzban. A helyszínről és a körülmenyekről csak jellegzetes csíkos ruhája árulkodik, de még ez is megtéveszti, mert a derekát körbeölő övtől az egész már-már utcai viseletnek tűnik. De ennél is érthetetlenebb az a boldogság, amelyet Helena arca sugároz. Egészségesnek tűnik, a többi csont és bőr fogolyhoz képest különösen, és olyan életigenléssel mosolyog, mintha nem minden a halálról szóna körülötte.

Egy-egy fotó értelmezésénél minden fontos, hogy ki áll a kamera mögött. Helena Citron esetében egy fiatal SS-tiszt, Franz Wunsch kezében volt a fényképezőgép, amitől viszont azt várnánk, hogy a lefotózott nő arcára rettegés üljön ki, elvégre egy fogolyról és a fogvatartójáról van szó. A fiatal zsidó lány és a fiatal náci katona között azonban a földi pokol közepén különleges kapcsolat bontakozott ki, amit egybehangzóan szerelemnek neveznek azok, akik tanúi voltak.

A kapcsolatuk tanúit mint egy görög körust szólítja meg a rendező, Maya Sarfaty, aki a János Vásárhelyi intézet és Steven Spielberg Soá Alapítványának az archívumait is átfésül-

te, hogy Helena és Franz történetének nyomaira bukanjon, illetve megtalálja azokat, akik a fiatal nő mellett dolgoztak az úgynevezett Kanada-kommandóban. (Kanada egyfajta álmországként élt a köztudatban, és mivel ebben az épületben a gázkamrákba vitt zsidók holmijait szortírozták, ez számított a legjobb helynek és a legjobb munkának

A gázkamrák közelében kerültek elő a Smá Jiszráél feliratú medálok

A három medál a sobibori haláltáborban végzett feltáró munkák során került elő. Valószínűleg az ott meggyilkolt zsidóké voltak.

A lengyelországi Sobibórban fedeztek fel régészük három medált a náci haláltábor gázkamrájának közelében. A szakemberek szerint a medálok a holokaust idején meggyilkolt zsidóké lehettek. Két medált annak a helynek a közelében találtak, ahol levetkőztették a gázkamrába küldött áldozatokat, a harmadikra a haláltáborhoz közelő tömegsírban bukkantak rá, írja a Quibbitz nyomán a Kibic.

A leletet 10 évnnyi ásatási munkálatai során találták meg, és bár a medálok eltérők, mindegyiken a Tízparancsolat kőtábláit tartó Mózes képe látható az egyik oldalon, illetve a kézzel írt Smá Jiszráél ima a másikon.

A kutatók annyit kiderítettek, hogy minden medál más helyről származik: az egyik a mai Ukrajna területéről, Lembergből (Lviv), a másik Lengyelországból, a harmadik pedig az akkori Csehszlovákiából. A sobibori ásatásokat vezető Joram Haimi elkövethetőnek tartja, hogy a kelet-európai zsidók

körében a medálok viselése valamiféle helyi tradíció lehetett, de azt nem tudja, hogy ennek a szokásnak mi lehetett az eredete.

Az Izraeli Régészeti Hatóság munkatársa szerint lehetséges, hogy a helyi zsidó közösségekben vagy a zsinagógákban osztogatták őket, vagy egyéni megrendelésre készültek. „A medálok kutatása továbbra is zajlik, és mindenkit arra biztatnánk, hogy ha tudnak, osszanak meg velünk további részleteket” – mondta Haimi.

A sobibori megsemmisítő tábor 1942 májusától 1943 végéig működtötték a náci Kelet-Lengyelországban. A lágerben ez idő alatt közel 250 ezer ember gyilkoltak meg, többségükben lengyel zsidókat.

IZRAELI

SZÍNES

Betérésstop áskenázéknál?

Dávid Lau izraeli áskenáz főrabbi közölte Náftáli Benet miniszterelnökkel, hogy nem hagy jóvá semmilyen áttérést mindaddig, amíg a kormány kitart a folyamat megkönnyítésére és a főrabbinátus ellenőrzésének hígítására irányuló terve mellett.

Lau és a szefárd főrabbi, Jichák Joszéf keményen bírálta Mátán Káháná vallásügyi miniszter (Jáminá) javasolt reformjait, amelyek megszüntetnék a kásruttanúsítvány és a betérések feletti kizárolagos monopóliumukat – ismerteti a fejleményeket az *ujkelet.live*.

Káháná terve értelmében az önkormányzati rabbik felhatalmazást kapnak arra, hogy betéréseket hajtsanak végre, amelyeket az ortodox zsidó törvények betartása mellett bizonyos esetekben valószínűleg elnélkübben folytatnának le, mint a rabbinátus.

Lau Náftáli Benet miniszterelnöknek szóló fenyegetését Káháná közelmúltbeli bejelentésére reagálva fogalmazta meg, miszerint le kívánja váltani Mose Weller rabbit, a főrabbinátus betérési hatóságának vezetőjét. Káháná közölte, hogy tekintettel a főrabbik betérési reformmal szembeni ellenállására, nem tartja megfelelőnek a vezető funkcionáriust a tervezett változtatások végrehajtására.

A főrabbi figyelmeztetett, hogy Weller elbocsátása esetén a továbbiakban nem ír alá betérési tanúsítványt, és azt állította, hogy Weller eltávolítása „súlyosan rontaná a betérési rendszer működését”, és megszakadna „a betérési rendszer és a főrabbinátus közötti kapcsolat”. Ez – mondta – „a betérési rendszerben végzett tevékenységekkel járó háláchikus felelősséggel megszakítását és megszüntetését eredményezné”.

Benetnek írt levelében Lau kijelentette, hogy a „veszélyes” terv elfogadása „jelentős szakadást okozna Izrael népében, amelyet nem lehet majd elsimítani”, és „veszélybe sodorná egy népként való létünket Izrael földjén”.

Lau levelére válaszolta az áskenáz Jákob Hátorá pártnöke, Mose Gafni kijelentette, hogy „a zsidó nép kiáll Lau főrabbi bejelentése mellett, miszerint nem fogja aláírni a betérési igazolásokat, ha [a kormány] előmozdítja az áltabéresek terveit, és elbocsátja a betérési rendszer vezetőjét”.

Káháná, aki ortodox, szintén válaszolta Lau levelére. Twitteren azt írta: Lau azon döntése, hogy csak azért hagyja abba a betérítést Izraelben, mert nem hosszabbítják meg egy hivatalnok hivatali idejét, „árt az Etiópiából érkező bevándorlóknak, a betérni vágyó katonáknak és még ezreknek”.

„A lehető legszélesebb körű megállapodás elérése érdekében a kormány és a koalíció jelenleg egy olyan betérési törvényt szorgalmaz, amely lehetővé teszi az izraeliek számára, hogy ne az ortodox törvények szerint térjenek át” – írta Káháná. „Felszólítom a főrabbit, álljon el azon szándékától, hogy leállítja a betéréseket Izraelben, és folytassa a vitát annak érdekében, hogy megállapodás szülessen az állami és a háláchá szerinti betérés kérdésében.”

Benet kabinetjének egyik tagja Lau főrabbi posztjáról való eltávolítására szólított fel.

Súlyos vízhiánnyal kell szembenézni az elkövetkező években

Ennek oka a globális felmelegedés okozta csökkenő csapadék-mennyiség, illetve a gyorsan növekvő népesség.

Izrael az elkövetkező években súlyos vízhiánytól fog szennedni a globális felmelegedés okozta kevesebb csapadék, illetve a gyorsan növekvő népesség miatt – figyelmeztet a Mekorot, az izraeli nemzetiségi vízművek által készített szakértői jelentés, írja a *Kibic* cikke.

A jelentés szerint az ország lakos-

sága 2025-re várhatóan eléri a 16 milliót, és további 8 millióval nő majd a lakosság Ciszjordániában és a Gázai övezetben. A dokumentumban az is szerepel, hogy a népességnövekedéssel együtt várhatóan az urbanizáció is bővül fog, csökkenve a vízellátás szempontjából létfontosságú mezőgazdasági és kálatlan területeket.

A Mekorot tervezői szóló, a kormánynak átadott jelentésben a vállalat bemutatja a jövőbeli fogyasztás

és az infrastrukturális szükségletek értékelését a folyamatos vízellátás fenntartása szempontjából.

Ha a jelenlegi csapadémennyiség 75 százalékával kell számolnia, akkor Izrael gondban lesz a Mekorot szakértői szerint. A globális felmelegedés miatt márpedig kevesebbesik az eső, de amikor esik, akkor rövid idő alatt nagy mennyiség hullik le, ami csökkenti a felszínvadását a talajban, így nincsenek megfelelően ellátva a mezőgazdasági szükségletek.

A Mekorot arra figyelmeztet, hogy a sótalanításra hagyatkozás a meghibásodások miatt kockázatos, és nem is elegendő a jövőbeli igények kielégítésére. Ezért a kormány által jóváhagyott, átfogó hosszú távú tervre van szükség. A Vízügyi Szolgálat szerint egyértelműen apad a természetes vízkészlet, amely az elkövetkező években további 30 százalékkal fog csökkeni.

Jordánia már most is vízhiánytól szenned, a fővárosban, Ammánban az ellátás heti két napra korlátozódik. Izrael évente 10 millió literrel segíti Jordániát, és a két ország közötti megállapodás szerint a Kineretből kinyert vízzel ezt a menynyiséget 100 millió literre fogja növelni. 2050-re pedig további emelésről állapodtak meg.

Izrael vízellátása ugyan jobb, mint a szomszédos országoké, de a szakértők szerint előre kell gondoskodnia a jövőbeli kihívásokról az infrastruktúrába való befektetéssel és a megfelelő tervezéssel.

(Ynet)

Mohamed a legnepszerűbb fiúnév

A második helyen a József végzett, ami a zsidók és a muszlimok között is divatos.

Az izraeli központi statisztikai hivatal jelentése szerint a Muhammad, József, Dávid, Támar és Márjám voltak a legnepszerűbb babanevek Izraelben 2020-ban, olvasható a *Kibic* cikkében.

Összességében a Mohamed volt a legnepszerűbb babanév Izraelben és a muszlimok körében, 2020-ban 2396 fiú kapta ezt a nevet.

A legnepszerűbb név Izraelben a Mohamed után a József volt, 1176 zsidó fiú és 656 muszlim fiú (Juszéf) kapta ezt a nevet. A harmadik legnepszerűbb név az országban az Áriél volt, 1223 zsidó fiú és 579 zsidó lány kapta ezt a nevet.

A zsidó lányok leggyakrabban a Támar és a Májá nevet kapták, a lányok 1,85%-a (1116) Támar és 1,84% (1107) Májá.

További zsidó lánynevek a top 10-ben: Ábigáil, Noá, Szará, Ajálá, Ádéle, Jáel, Sirá és Eszter.

A zsidó fiúk több mint 2%-a (1536) a Dávid nevet kapta. Ezenkívül a Lávi, Áriél, József, Noám, Uri, Refáél és Ári nevek voltak népszerűek. Az etiói zsidó fiúk körében a Refáél, Emanuél és Noám voltak a legdivatosabbak, írja a *jpost.com*.

A muszlim lányok körében a Márjám (2,3%), Sám (2%), Lin (1,9%), Málek (1,6%), Jori (1,4%), Lián (1,4%), Milá (1,3%) voltak a leggyakoribbak.

Ámir, Ibráhim és Máhmud. A Mohamed és Áhmád neveket évről évre kevesebben használják, miközben az Ádám és az Omér név egyre népszerűbb.

A kereszteny arabok körében a Chárbel, Jude, Niél, Éliász, Liám és George voltak a leggyakoribb bánevek 2020-ban. A lányok körében a Lin, Mária, Sámá, Szélin és Leá voltak a legnépszerűbbek.

A drúz izraeli férfiak körében az Ádám név volt a legnépszerűbb (4%), ezt követte a Táim, a Niél, az Ámir és a Jude. A drúz nők a Milá, Ájálá, Lur, Lin és Jászmin neveket kedvelték a legjobban.

Vallási vezetők elutasították a kásrut és a betérés reformját

A Főrabbinács összeült Izraelben, hogy megvitassa Mátán Káháná vallásügyi miniszter betérési és kásrutreformját, amelynek első szakasza már elstartolt. A kásrut megreformálása kapcsán több rabbi azt mondta, hogy a tervezett intézkedés „pusztítás és rombolás”, a betérés kérdésében pedig a kormánytagokat és Benet miniszterelnököt „a vallás elpusztítónak” nevezték.

Az Új Kelet tudósítása szerint az ülés végén a Főrabbinács közleményt adott ki a betérési vázállattal kapcsolatos határozatokról. A közleményben többek között ez olvasható:

„A Főrabbinács a javasolt betérési vázlat eljárásának azonnali leállítását kéri. Nagy veszélyt rejt magában az a javaslat, hogy az egységes betérési rendszert kettévágják, és különböző szabályokat és különböző lehetőségeket

kínáljanak a betérési folyamat során. Ez a körvonal jelentős szakadást fog okozni Izrael népében, amely nem lesz orvosolható. A javasolt vázlat megosztja a zsidó népet Izraelben és szerte a világon, és a megesztött judaizmus helyzetéhez vezet az egyesült judaizmus helyett. Csak egy mindenki számára egységes betérési terv biztosítja a nép integritását.”

A hatályba lépett kásrutreformmal kapcsolatban a tanács közleményben tudatta, hogy „a háláchá szerint és a Főrabbinács döntése értelmében egy rabbi nem adhat tanúsítványt hivatali területén kívül, kivéve, ha a Főrabbinács erre felhatalmazást ad”.

Több ezer darvat pusztított el a madárinfluenza

Ez a vadon élő állatokat ért eddig legsúlyosabb katasztrófa az ország történetében, állítják izraeli természetvédelmi szakemberek.

Több mint 5 ezer daru pusztult el az izraeli Hula-völgyben madárinfluenza következtében, idézi a *Kibic* a Euronews híradását. Az elhullott állatokat igyekeznek a lehető leghamarabb eltávolítani, nehogy megterőzzenek más állatokat – köztük a tetemekből lakmározó keselyűket is.

Feltételezések szerint a darvak baromfiolakból kapták el a fertőzést. A mezőgazdasági minisztérium szóvivője azt mondta, a területen félmillió csirkét kellett levágni, hogy

megakadályozzák a betegség terjedését.

A természetvédelmi hatóság szakértője szerint további 10 ezer daru lehet fertőzött, így várhatóan az Izraelben telelő vándordarvak negyede elhullik majd a madárinfluenza következtében. Évente nagyjából 100 ezer daru érkezik az országba, közülük kb. 40 ezer egyed marad a téli időszakra.

A ritka esetben az emberekre is veszélyt jelentő H5N1 vírus minden évben okoz fertőzéseket a vándormadarak, így a darvak körében, de a mostanihoz hasonló pusztításra még nem volt példa Izraelben.

Budapest legismertebb jósnője, aki cukrászdákban rendelt

Silbiger Boriska története

A kétezres évek elején egy kulturális intézmény igazgatója így felelt a neves rádiós újságíró kérdésére: „Ebben az ügyben csak Silbiger Boriska tud önnel eligazítást adni.” „Rendben, fel fogom keresni a hölgyet” – nyugázta a riporter, akit aztán hónapokon át ugrattak emiatt a kollégái. Silbiger Boriska ugyanis nem akármilyen szakember volt. A harmincas évekbeli Budapest leghíresebb jósnőjének története következik.

„Budapest, nov. 19. A gyógyedű mint epilepsziás vonaglik. A parketten a pesti művészvilág ismert tagjai charlestonba ojtják forró vagyukat és az elegáns körúti cukrászda életét megirigylhetné bármelyik párisi kollégája. Az egyik páholyban egymás mellett a legérdekesebb társaság szorong. Ott ül Titkos Ilona, Gaál Franci, gróf C-, a legősibb családfával büszkélkedő magyar főnű, Forró Pál, Színi Gyula, Tyonauer István író, Baja Benedek festőművész, táncosnők, fiatalemberek... A páholy középen fiatal, éjszemű lány ül. Szemében elmuladt száradok fojtott tüze és eljövendő esztendők titkolt remegései ölelkeznek. Ez a fiatal leány: Silbiger Bora, ma a legérdekesebb magyar nő, akinek híre még Amerikát is bezárta” – írta a Pécsi Napló 1927. november 20-i tudósítása.

Szertefoszlott álmok

Az említett éjszemű lány, Silbiger Borbála 1894-ben született Miskolcon. Édesapja jómódú posztókereskedő volt, és édesanya is vállalkozócsaládból származott. Ifjúkoráról keveset tudni – annyi bizonyos, hogy a Budapesten cseperődő leányka labilis lelkialkat volt, megjárt a pozsonyi idegszanatóriumot is. A Magyar Zsidó Múzeum és Levéltárban őrzött – meglehetősen hiányos – hagyatékában nem találni a tanulmányaira vonatkozó iratokat, de az első róla szóló újságoknak „ifjú medikáknak” hivatkoznak rá. Valószínűsítethő, hogy orvosi tanulmányokat is folytatott, azonban családja nem tudta tovább finanszírozni az iskoláit, miután a családfő tönkrement, és önélezével vették véget életének. Ha nem történik meg ez a tragédia, talán egy világíró idegyögyással vagy pszichiáterrel lenne gazdagabb a híres magyarok arcképsarnoka – így azonban a 20. század legismertebb és legelismertebb jósnője vált a fiatal lányból.

Viharos, bizonytalan időkben különböző éhezik az emberek az útmutatást. Minél abszurdababb a történetek, annál inkább hajlamosak furcsa, két helyeken keresni a megoldást. A húszas-harmincas évek Magyarországán is jósnők, jövendőmondók, okkultisták hada dolgozott.

Silbiger Boriska az ó koronázatlan királynőjük volt, aki lenyűgöző kreativitással és gátlástanággal építette ki és tartotta fenn ügyfélkörét, illetve szabadult ki újra meg újra az ellene csalás és okkultizmus vágójával gyakran indított perekből.

A Magyar Hírlap 1930. június 12-i száma például az alábbi párbeszédről számolt be, amely közte és az ügyész között zajlott, a jelenlévők feltehetőleg nem kis mulatságára: „Kisasszony, menjen szépen férjhez, és neveljen gyerekeket. Nagyon szépmama lesz magából.” „Nagyon szívesen, csak tessék férjhez adni!” Vallójában persze sosem kívánta a neki szánt, konvencionalis életet, és ropaant ügyesen építette fel a saját mitoziát, napirendjét, kliensbázisát.

Nem jóslás, hanem karakterelemzés

Silbiger Boriska minden egyes felelősségre vonáskor tagadta, hogy pénzért jóslott volna. Saját bevallása szerint ő csak grafológiai szempontú karakterelemzésekkel végzett, és közben – erősen intuitív alkot lévén –

néha megsejdített valamit a múltból vagy a jövőből. Azt nem tette hozzá, hogy ebben a megsejtésben a különleges érzékenység és a páratlanul logikus gondolkodásán túl sokat segítettek neki titkárai és titkáról, akik kihallgatták az audienciára váratkozók történeteit, illetve kiváló sajtómegjelenéseket biztosítottak neki. Gyakran hívta fel magára a figyelmet: 1927 áprilisában például egy fogfájós éjszakája torkollott botrányba, amikor a gyógyszertárba igyekezve két részeg, monoklis ürőember ugrott fel a konfliktusra, ami ellen ő zokogva, kiabálva tiltakozott. A ricsajra három kávéházból futottak ki az emberek a Teréz körútra, akik két biciklis rendőrrel együtt üldözöttek vették az időkből kereket oldott támádókat, és utánuk eredt a kocsis is – a hangosan jávészkelő Boriskával együtt. A kis közjáték majdnem lincselésbe fulladt, de, ahogy a sértett később nyilatkozta, „az izgalmas hatására ki is állt a fogábor a fájás”.

A titokzatos jósnőnek voltak furcsa hóbortjai. Közismerten rettegett a technikai vívmányoktól, például az autóktól, ezért kizárolag konflissal volt hajlandó közelkedni – persze ebből is rendre botrány kerekedett, mert időről időre nézeteltérésre támadt a kocsissal a viteldíjról és annak kifizetéséről. Mindennek ellenére jól informált volt az autókkal kapcsolatban is: 1936-ban például az Autó Motor újságának adott interjút az autóipar és versenysport jövőjéről.

„A pesti próféta alvilág”

Elsődleges vadászterülete az előkelő körök mellett a színházi világ volt, ahol sikereket, bukásokat, románcokat jóslott a hozzá fordulóknak.

Egyik mérítőjöve, Fedor Agnes írta róla, hogy a színpad és az öltöző közzötti világhoz tartozott, számos titkot tudott, amelyeket hűségesen meg is őrzött. Kiemelkedően jó memóriaival révén elköpesztően sok ember életére látott rá – saját bevallásá szerint közel százezer ember sorsát ismerte és követte nyomon húszezer kliense kapcsán. Eleinte a Lipótvaros egyik körúti találkahelyén, a Szalay cukrászdában fogadta a hozzá érkezőket, akik szerelmi kérdéseiket tárta fel előtte, aztán – hogy a hatóságok előtti lebukást elkerülje – változatos

helyszínekre szervezte szigorúan ellenőrzött, éjjeli szeánszait. Voltak bizonyos elvei. Többször előfordult, hogy a megszalt feleség és a szerető is hozzá fordult tanácsért, ó – szigorú házasságpárti lévén – rettentő dörögelmekkel tutta illetni a betolakodót.

1939 áprilisában a rendőrség nagyszabású akciót indított „a pesti próféta alvilág” ellen. Lekapcsolták az Izabella téri jósnőt, valamint Haar Pál-t, a „röntgenszemű embert” és az óbudai fehér asszonyként elhírűsítő jósnőt is, de a legnagyobb fogás Silbiger Boriska volt, aki ellen végül közveszélyes munkakerülés miatt indult közigazgatási eljárás. Elfogásának hírére sokan hagytak fel illegális tevékenységekkel.

Eleteket mentett tanácsaival

Ahogy közeledett a második világháború és vele a zsidókat fenyegető végveszély, sok energiát fordított arra, hogy klienseit mihamarrabb menekülésre bírja. Sokan köszönhettek neki az életüket. Nem tudni, hogy ő maga hol vészelt át a vészkoroszakot. Sejthető, hogy befolyásos támogatói biztosítottak neki menedéket, de az is lehet, hogy sikerült kivándorolnia Amerikába – Török Sophie napjára ezt adja meg magyarázatként.

Persze úgy is történettet, ahogyan azt Fedor Agnes Karola és kora című regénye meséli, amelyben a Silbiger Boriskáról mintázott főhőst egy gyilkosságért ártatlanul elítélt, szegény kegytárgyárusnő menti meg, átadva neki arra az időre a „hitvatalát”.

Annyi tudható, hogy a házat, ahol lakott, 1944. június 2-án bombatalálat érte, így sokan halottnak hitték és híresztelték, azonban 1946-ban már biztosan Budapesten volt: visszakapta a Szociális Testvérek Társaságánál őrzött nyakláncát, és csípős stílusban zavarta el a nála alkalmatlankodó újságírót, kijelentve, hogy mostantól Istennek szenteli az életét. Akár így is történettet volna, és sokan el is hitték volna, hiszen a továbbiakban inkább visszafigott, csendes életet élte, de tanácsra vágyó kliensei így is rende megtalálták. Szűts Miklós festőművész 2020-ban megjelent életrajzi kötetében arról számolt be, hogy Boriska az ötvenes évek első felében a családjuk albérőjéje volt. Későbbi sorsáról keveset tudunk – annyi azért kiderül a hozzáérhető hagyatékából,

Wireless Weekly, 1941

hogy az ötvenes-hatvanas években különödő tőzsdezésből realizált bevételt és tartotta fenn magát, illetve megbízható klienseinek továbbra is adott befektetési és életvezetési tanácsokat.

A reményt adó jósnő emlékezete

Halálával kapcsolatban is többféle dolgot mesélnek. Egyesek szerint hetvenhat éves korában, 1970 tavaszán hunyt el a Mazsihisz Szeretetkórházában, megbomlott elmével.

Más azonban úgy emlékszik, hogy a Szent István parkban sértáltatta riasztó külsejű, fekete kuvaszát, aki még akkor is hűségesen őrizte a sokak által ismert, mégis mélyeségesen magányos asszony holttestét, illetve aki az iránta aggódók rátörtek a lakása ajtaját.

Aprilis 2-án temették az Új Köztemetőben.

Fedor Ágnes 1972-ben adta közre a már említett Karola és kora című regényt, amely kaleidoszkópszerűen mutatja be a harmincas-negyvenes évek cseppek sem kiegyensúlyozott társadalmát. A kötetet a televízió is bemutatta: a Nyitott könyv sorozat egyik adásában Béres Ilona alakította Karolát, azaz Silbiger Boriskát. Alakja legutóbb 2019-ben, Deák Kristóf A foglyok című filmjében tűnt fel.

Kincset érő emlékkönyvek

A hagyaték feldolgozásakor Scheiber Sándor publikálta az ÉS-ben a jósnő egyik vendégkönyvének legizgalmasabb bejegyzéseit, közöttük József Attila sorait és Várnai Zseni versét. József Attila ezt jegyezte be az emlékkönyvbe 1930. január 17-én, hajnalra háromnagyed hatkor: „Olyanokat mondott, hogy tetszik, tehári hisz benne és így megcsinálom!” Landesman György is foglalkozott a

kötetek elemzésével: az Új Tükör 1982. augusztus 15-i számában közreadta a legnevezetesebb bejegyzéseket, közöttük Ignatius Pál, József Attila, Karinthy Frigyes, Kelen Hugó, Marczali Henrik, Mezey Mária, Rákai Márton, Salomon Béla, Szinetár Ernő, Színi Gyula, Váradi Aránka, Várnai Zseni, Vázsonyi János és Vidor Ferike sorait.

Mindvégig „orvos” is maradt

A legnagyobb kihívás Silbiger Boriskával kapcsolatban az, hogy az élettörténetében lévő hézagok túl sokféleképpen tölthetők ki. Beszélhetünk róla mint pszichoparafenoménről, aki több alkalommal is nyomra vezette a rendőröket gyilkossági ügyekben, illetve 1935 elején „megjósolta” a még abban az évben kitört olasz–abesszin háborút. Láthatjuk őt úgy is, mint megszállott grafológust, a betük szerelmesét, aki szentül hitte, hogy bizonyos monogramok meghatározzák az életünket, és aki ezen a téren kora ismert és elismert szakembere volt.

1929-ben például az első női igazságügyi írásszakértőként vett részt egy büntetőügyben – de nem bújt ki a bőrénél: megjósolta a vádlottnak, hogy fel fogják menteni.

Mindezek mellett zseniális szélhámos is volt, aki bátran és gátlástartalnul hagyta figyelmen kívül a vonatkozó törvényi előírásokat és mindazt, amit a társadalom elvárt volna tőle. Végső soron pedig még jósnőként is orvos maradt, aki tudta: gyógyít azzal, ha meghallgatja a hozzá érkezőket. Silbiger Boriska az emberi lélek és a korszellem nagy és megszólítható ismerője volt abban a korban, amikor sokan éheztek a meghallgatásra, a reményre. Kár, hogy nekünk csak a mesék (de szép mesék) maradtak belőle.

Bagdán Zsuzsanna / Képmás

A történészek, szakírók objektivitását szinte minden kiegészítik a szereplők szubjektív élményei.

A következő fejezetben a kubikokat, mosávokat és városokat alapító magyarok történeteinél horgonyoztam le. Emellett persze kiszemeztettem a világháború előtti évtizedek izraeli kultúrtörténetének magyar szereplőit soroló cikkeket is. Mérnökök, költők, írók, újságírók, képzőművészek, muzsikusok, színészek, fotográfusok, családok sorsai rajzolják meg tablót: magyar anyanyelvű Erecben.

A háborúk kora címmel foglalja össze a könyv az 1939–1948 közötti éveket.

It is a személyes történetek, a napló- és levélrészletek csábítottak olvasásra, de az igazi reveláció a legendás kor sok és pontos részlete volt. Ezek egy része ugyan megjelent már magyarul, de így egybegyűjtve impozáns képet ad ezekről az évekről.

Az Izrael Állam című fejezet a legátfogóbb.

A történelmi tényirodalom mellett a társadalom szinte minden szegmenséből olvasható itt portré, munkásságokat összegző írás. A fejezetet végigkövetve kirajzolódik a magyarok szerepe a születő állam kultúrájában, művészettel, társasági életében.

Talán ez a legnagyobb falat annak, aki elhatározza, hogy minden írást elolvashat a könyvben, de kárpótlásul a legtöbb felelésbe merült vagy soha fel nem tárta tényt is ebben a fejezetben található.

A cikkek egy jelentős része friss fordítás, héber anyanyelvű szerzők munkája.

Városok, arcképek, családi emlékek sorakoznak a fejezet végén, tarka olvasgatnivalót kínálva.

Az utolsó fejezet magáról az emlékezetről szól. A magyarországi zsidóság emlékezetről. Az izraeli közgyűjtemények magyar vonatkozású anyagairól és persze a Magyar Nyelvtérületről Származó Zsidóság Emlékmúzeumáról, amely szinte minden fejezetben felbukkan már korábban is mint az említett vagy idézett dokumentumok, képek forrása.

Szalai Anna könyve nagyon jelentős munka.

Eddig csak könyvtárákat feltűrva, levéltárakban, múzeumokban kutatva lehetett ekkora ölelésben hozzáérni a magyar anyanyelvű izraeliek témájához. Talán túlzás enciklopédiának nevezni, de az biztos, hogy ennél teljesebb körrő (enkükliosz) munka még nem született a Kárpát-medencéből induló zsidók izraeli történetéről.

Silló Sándor

KÖNYVAJÁNLÓ

Izrael történetének magyar fejezetei

Ha a Kárpát-medence magyar anyanyelvű zsidóságának izraeli történetét kutatta valaki, könyvtárnnyi anyagon kellett magát átrálnia, és úgy sem biztos, hogy ilyen komplex, enciklopédikus tudáshoz jutott volna, mint ezzel az egyetlen vaskos könyvvel megismerkedve. Az enciklopédát nem úgy kell olvasni, mint egy regényt. Csak olvasni kell.

Szalai Anna könyve, A Kárpát-medencétől a Földközi-tengerig, a magyar anyanyelvű izraeliek történetét próbálja teljes körben (enkükliosz) megragadni és minden elérhető tudást összegyűjteni, ami fontos ebben a témban.

EMLÉKEZÉS EGY NAGY MŰVÉSZRE

Vári-Weinstock Miklós

1939-ben, az első két zsidótörvényt követően az OMIKE (Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület) – a Pesti Izraelita Hitközséggel szoros együttműködésben – a fellépési lehetőségeikről, kenyérüköt megfosztott zsidó művészektől számára létrehozta a Művészakciót. Ebben a nagy sikérű kezdeményezésben 1944. március 19-ig 550 színész, énekes, zenész, táncos, festő, szobrász, író jutott lehetőségekhez és szó szerint élte le levegőhöz.

Vári-Weinstock Miklós, aki 1945 után Gafni Miklós néven a világ operaházainak ünnepelt sztárja lett, egyetlen alkalommal, 1942. december 7-én, a Kodály Zoltán 60. születésnapja alkalmából rendezett esten lépett fel az OMIKE Művészakciójában. Ezt követően a felszabadulásig – nem önként vallalva a programokat – munkaszolgálatos volt, majd németországi kényszmunkára is vitték. Szüleit és valamennyi hozzájáróját megölték. 1945 októberében többek között ezekről az időkről is nyilatkozott a Fényszóróban Reményi Gyenes Istvának: „Az énekek köszönhetem végül is az életemet, de eleinte sok kellemetlenség volt miatt. Az órmester úrnak bizony nem tetszett, ahogy »nótáltam«, és gyakran megfektetett miatta. A Szilasbalhásról származó őrvezető pedig vitázott, hogy »ezt más dúrban kell énekelni«, és büntetésül a legmagasabb fa tetejéről kellett a kert nótákat a kívánt módon ismételgetni. December elején Székesfehérvárra mellett árkot ástunk a Luftwaffénak. Az egyik német őrnagy (civilben építésszámának) komoly zeneiről és -rajongó volt, és rendszeresen berendezett magához, hogy énekeljek neki. Mikor az oroszok közeledtérre viszszavonultak a századonnal együtt, élete kockázatával zárt autón elvitt a szovjet állások közelébe, és így búcsúzott: »Sok bűnt követtem el, de talán most levezekeltem.«”

Tiszacségen született 1924-ben. Az első énekesi kritikusa Weisz Sámuel debreceni kántor volt, aki a fiú meg-hallgatása után „édesapámnak azt üzente, ilyen szép hangot sohasem hallott még életről, okvetlenül tanít-tasson, dicsőségre válok majd a családunknak” – emlékezett az Új Élet 1964. április 15-i számában. Mindenesetre 1941 májusában már fellépett a zeneiskolai hangversenyen, amelyről tudósított a Debreceni Újság, megje-gyezve, hogy „Weinstock Miklós Schubert-énekszámai ... a gyors fejlődést igazolta”.

Túlélve a holokausztot, 1945 februárjában lépett fel először, Debrecenben. Nyáron már Budapesten volt,

Forrás: miklosgafnisings.com

ahol az Operaház szerződtette. A Köpenyben mutatkozott be, majd amikor Alfréd szerepét énekelte a *Traviatában*, „egyszeriben az éle ugrott” – írta augusztusban a Fényszóró.

Az operaházi munkája nem tartott sokáig, mert mint azt a Kossuth Népe 1945 szeptemberében írta: „Frank Biacriart, a New York-i Metropolitan Budapesten tartózkodó kiküldötte meghallgatta és azonnal szerződtette a világ első és legnagyobb operaszínpadára”.

Ezután rövid ideig Olaszországban tanulhatott a kor olyan nagy mestereitől, mint Riccardo Stracciari, Aureliano Pertile és Beniamino Gigli.

Következett New York. 1947 márciusában szállt be más újságok

mellett A Reggel Gafni Miklós bemutatkozásáról: „Végre óriási magyar sikerről számolhatok be. Ennek a sikernek 23 éves fiatalember a hőse, akit Vári-Weinstock Miklósnak hívnak. Gafni Miklós néven mutatkozott be tegnap a Town Hall nevű hangversenyen teremben ... A közönség ... példátan lelkedéssel ünnepelte a fiatal tenoristát.”

1949 novemberében a Carnegie Hallban koncertezett, ahol ismét elismert kritikát kapott. Ugyanebben az évben rövidfilm készült életéről. A *Voice is Born (Hang születik)* címmel, amely elnyerte a legjobb dokumentumfilmek járó díját. Pályafutása kezdetétől egészen haláláig több mint 17 világ körül turnén vett részt. Felépett a világ szinte valamennyi neves dalszínházban, és több száz önálló hangversenyt adott. Legalább tizenhat operában énekelt vezető tenorszerepet. Szerepeit kilenc nyelven adta elő.

1964 áprilisában a budapesti Operaházból Saint-Saëns *Sámson és Delila* című operájában énekelte a címszerepet, de fellépett a *Toscában* és a *Bajazzókban* is. 1965 decemberében ismét Budapesten hallhatta a közönség. Visszatérve Amerikába, feladtá énekesi pályáját, és betársult egy csomagolt ételeket forgalmazó vállalkozásba.

1981-ben a New York-i Kennedy repülőterén szívrohamot kapott, életét nem tudták megmeneteni.

Harsányi László / Mazsihisz

Az Igaz Emberek megsegítéséért

A 2021-es esztendő fokozott megterhelést jelentett az embermentő tettükért kitüntetett Igaz Emberek számára a szigorúbb kijárási intézkedések és a tartós bezárás miatt.

Valamennyien megkapták a Covid elleni oltásokat, és a vírusral megterhődött három fő szerencsében kigyógyult a betegségből. Súlyos betegség, illetve elesés következtében elvesztettük két Igaz Embert: Kis Józsefné Vanczák Zsuzsát és Farkas Zsuzsannát. Így a Magyarországon élő Igaz Emberek száma az év végére 8 főre csökkent.

Az esztendő folyamán telefonon, e-mailben, és ha lehetséges volt, személyesen is tartottuk a kapcsolatot az Igaz Emberekkel.

Éves szinten személyenként 150.000 Ft támogatást nyújtottunk.

A támogatásokat a beérkezett adományok tették lehetővé. Tavaly 16 magánszemélytől és nagyobb összegben az EMIH-től érkezett adomány, összesen 1.510.000 Ft értékben. Külön jelentős összeggel, közvetlenül támogatott az Igaz Embereket a Budapesti Zsidó Hitközség is.

A magánszemélyek jövedelemadójának 1%-ából 78.579 Ft adomány érkezett. Az alapítványnak csak a támogatások miatt fölmerült – döntően banki és postai – kiadásai voltak, személyi költsége nem volt.

Emzítők közösséget fejezzük ki az adományozó magánszemélyeknek és zsidó szervezeteknek, valamint az adójuk 1%-áról az Alapítvány részére rendelkezőknek.

Kérjük régi adományozóinkat, hogy a nehezebb anyagi viszonyok között is tartsonak ki mellettük, és reméljük, hogy újak is csatlakozni fognak hozzájuk. Bármilyen csekély összeget is szívesen fogadunk. Általában esetén az alábbi számlaszámra küldhetik hozzájárulásukat:

Igaz Emberekért Alapítvány, 11707024-20313964

Az adomány bármelyik OTP-fiókban költségmentesen befizethető az Alapítvány számlájára. Közhásznú alapítványként igény esetén kiállítjuk a megfelelő adóigazolást.

A személyi jövedelemadóját 1%-át az alábbiak szerint ajánlhatják fel a JÁD Vásém-kitüntetettek megsegítésére:

Igaz Emberekért Alapítvány

Adószám: 18040094-1-43

Az „Igaz Emberekért Alapítvány” kuratóriumára

APRÓ-HIRDETÉS

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő-szérda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogsorrgözítés miniimplantá-tumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Mindenmű régiséget vásárolok díjtalán kiszállással. Teljes lakáskürtéssel! Híradástechnikát, bakeliteleme-zeket, bútor, könyvet, kerámiát, porcelánt, bronztárgyakat, órákat, kitüntetést, papírrégiséget, pénzeket, játékokat, (rétro tárgyak előnyben). Pintér Nikoletta, 06-1/466-8321, 06-30/973-4949.

Órajavitás, faliórák felújítása ga-ranciával. Jung Péter, VII., Garay u. 45. 06-70-505-5620, www.jungoras.hu

HU66 1170 7024 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üz-letág, előfizethető a kiadónál.
Postacsékk: 11707024-22118480
Terjeszettel kapcsolatos reklamációk in-tézése a 06-(1)-767-8262-es számon.
Szedés, töredelés:
WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomda munkák:
mondAt Kft., www.mondat.hu
Felelős vezető: Nagy László
ISSN 0133-1353

Kastélyok berendezéséhez vásárolok festményeket, ezüstötök, bronzokat, órákat, bútorokat, hagyatékok, stb. Úzlet: 06-20-280-0151, herendi77@gmail.com

Régiségek-hagyaték, örökség felvásárlása készpénzért. E-mail: a_n_t_i_k @ a_n_t_i_k_b_u_d_a_p_e_s_t.h_u, www.antikbudapest.hu, 06-20/932-6495.

Hírek, események röviden

– 1%. Kérjük, segítse személyi jövedelemadójá 1%-ával a már igen idős (88 év felettes) JÁD Vásém-kitüntetetteket, akik 1944-ben éle-tük kockáztatásával mentették a zsidó üldözöttet. Köszönjük támogatását. Igaz Emberekért Alapítvány. Adószámunk: 18040094-1-43.

Radikális poétából forradalmi gyógyító lett Nagykálló büszkesége

Volt hírszerző és lángelkű poéta, hadnagy és kórházak alapítója. Lefo-kozták, száműzték elkötelezettségeiről. Az ország eldugott sar-kából indította egészségügyi misszióját Korányi Frigyes, Nagykálló büszke szülötte. A település díszpolgára, Harsányi Gézáné emlékezik az egyik legnagyobb hatású magyar orvosra.

Ha Kelet-Magyarországon, a Nyírség homokombos táján eljutunk a történelmi Szabolcs megye szívébe, az egykor meggyeszhelyre, a nagy múltú Nagykállóból, és a nevezetességek, jeles személyiségek iránt érdeklődünk, nem kell sokat keresgelnünk. A Fő térsége szégyelőben álló ház homlokzatán márványtábla hirdeti bő száz esztendő óta, hogy idősebb tolcsvai báró Korányi Frigyes (született Kornfeld Frigyes) itt látta meg a napvilágot 1828. december 20-án, írja a *Bennem Elő Eredet*.

Édesapja, Kornfeld Sebald maga is az orvoslást tekintette élethivatásának, de a betegek gyógyítása mellett a vidéki élet hátrányai ellenére tudományos munkát is folytatott, valamint publikált. Az ifjú Frigyes Miskolcon kezdte, Szatmáron folytatta és Egerben fejezte be középiskolai tanulmányait.

Bár a Petőfi Sándorral való találkozás hatására füzetnyi verset írva, a költészettel vonzásába került, egyetemi éveiben tagja volt az egyetemi ifjúság radikális irodalmi társaságának, 1844-től mégis édesapja akarata szerint a pesti orvosi karon tanult tovább.

1848. március 15-én ő is elkeszen csatlakozott a forradalmi ifjakhöz. Két társával ő vitte meg a pozsonyi országgyűlésnek a pesti forradalom hírét, egy ízben pedig hírszerző feladatot kapott. Orvostanhallgatóként előbb nemzetőr, majd a Szabolcs vármegyei önkéntes zászlóalj gyógyszerlári parancsnoka, aztán a nyíregyházi katonakórház főhadnagya, a szabadságharc végén pedig a 104. honvédzászlóalj főorvosa lett. 1848-ban apja kezdeményezésére felvette a Korányi nevet. Az orvosi tanulmányok befejezése után műtő-növendékként dolgozott Bécsben.

Politikai okokból kitiltották a két fővárosból, és internálták szülővárosába, Nagykállóba, így ott kezdte és 1864-ig ott is folytatta gyógyítói pályáját.

Gyermekekéivel együtt mindenkorban 37 esztendőt él szülőhelyén. Közben 1862-ben megválasztották Szabolcs megye főorvosává, s e minőségeben a kolera megállítására kis járványkórházat alapított Nagykállóban. 1859-ben házasságot kötött Bónis Sámuel országgyűlési követ lányával, Malvinával.

Szabolcsi évei alatt megtapasztalta a tuberkulózis és a szegénység összefüggését.

Apósa közenbenjárására 1864-ben megszüntették száműzetését. Budapesten egyetemi magántanárnak, majd a belgyógyászati tanszék vezetője lett. Orvosi és egészségügyi szervező tevékenysége már életében biztosította a legmagasabb szakmai és közéleti elismerést.

1878-ban kezdődött meg az I. belklinika (ma Országos Korányi Pulmonológiai Intézet, rövidebb nevén Korányi Kórház) építése saját tervei alapján, melynek átadásától kezdve haláláig igazgatója maradt. Klinikáján – Magyarországon elsőként, de a korban sem túl elterjedt módon – bevezette a laboratóriumi kutatást, a vegyi, bakteriológiai és röntgenvizsgálatokat.

Előadásiban, szakirodalmi tevékenységen a kor leghaladóbb, legkorúbbi tudományos nézeteit propagálta

Rész vett az 1870-es évek egészségügyi reformjainak előkészítésében és kidolgozásában; ennek révén számos korábbi, még tanulmányújai során megfoglalmazódott reformelképzését keresztül tudta vinni. Munkássága elismeréseként 1884-ben tolcsvai előnévvel nemesi, majd 1908-ban bárói rangot kapott, 1891-ben a főrendiház örököse tagja lett.

1884-ben, amikor a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának választotta, már életművét, a magyar tudományos belgyógyászat megtérítését is értékelték. Szakmai vonatkozásban is a legmagasabb tisztségeket töltötte be: működött rektorként és orvos kari dékánként. A Budapesti Orvosegyesület, az Országos Közegészségügyi Tanács, az Igazságügyi Orvosi Tanács elnöke, számos hazai tudományos társaság tiszteletbeli tagja volt.

Kezdeményezésre indult meg az aktív megelőző és gyógyító küzdelem a tuberkulózis (tbc) ellen, melynek keretében aktívan részt vett a tüdővizsgálói rendelőhálózat (ma: tüdőszűrő állomások) kiépítésében, elterjesztésében.

1913. május 19-én hunyt el Budapesten. A következő évben szülőházát a Szabolcs megyei Orvosszövetség és Nagykálló emléktáblával jelölte meg. A Korányi család 1875-ig lakott e hajlékban.

Zsinagógalátogatás fotelturistáknak

Zsinagogák virtuális bejárására, zsidó hagyomány és történelem téren rendszeres tájékozódásra, valamint célzott adománygyűjtésre nyílik lehetőség mostantól a Mazsihisz honlapján – tudhatták meg az érdeklődő újságírók a sajtótájékoztatót a Rumbach utcai zsinagógában. A projektet annak menedzsere, Horváth József, a Mazsihisz alelnöke, a Códoko Alapítvány elnöke mutatta be a sajtónak.

„A magyarországi holokauszt 75. évfordulója kapcsán egy összetett és a megszokott emlékezet-kulturális keretektől elrugászodó digitális projektbe fogott a Códoko Alapítvány és a Mazsihisz a Magyar Állam

A soproni zsinagóga belseje

és a Zsidó Világkongresszus támogatásával” – olvasható a projektet bemutató sajtóanyag elején.

A 20 milliót költségvetés 60%-át a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. pályázati támogatásából, 30%-ot a Zsidó Világkongresszus támogatásából, 10%-ot pedig a Mazsihisz támogatásából fedez a Códoko Alapítvány – olvasható a fent említett anyagban.

A tájékoztatón jelen lévő Szalay-Bobrovniczky Vince civil kapcsolatért felelős államtíkár hangsúlyozta, hogy a kormány komolyan gondolja a zsidó kultúra támogatását.

A tudastar.mazsihisz.hu linken 3D felületen megtekinthető és bejárható öt hazai zsinagóga: a budapesti Hősök temploma, a makói ortodox zsinagóga, a nagykanizsai zsinagóga, a soproni Ózsinagóga és a szegedi új zsinagóga.

Január végéig ez kiegészül további négy zsinagógával: Miskolc, Komárom, valamint a bonyhádi ortodox és neológ templomok lesznek ugyanúgy bejárhatók a számítógép képernyőjén. Hogy miért pont ezek? Mert ezek térfben, időben és állagban is igen sokfélék – mondta el Toronyi Zsuzsa, a Magyar Zsidó Múzeum és Levélár pedig a helyzet úgy hozta, nagyon bátor ember volt.

Zsidó felesége és kollégái védelmében szembeszállt a harmadik birodalommal: letartóztatás, Gestapo, Sopronkőhida, Németország. Innen

első társulatától például azért tettek ki a felindulását kezelnem tudó fiatalembert, mert a közelben lévő telefonkészülékkel ütlelte a titkár fejét első felháborodásában. Nehezen marad meg bárholt is, iszik, és hár nem tud néha parancsolni az ő hirtelen haragjának. Máskülönben kedves, segítőkész és szép fiú, mindenki úgy gondolja, hogy még tehetéges is.

Aztán 1929-ben jön a film, az első félig-meddig hangosfilm igazán Já-

jött vissza egy olyan világba, amely már nem sokat tudott nyújtani neki.

Aradon született elszegényedett nemesi családban: édesapja korán meghalt, fiatal, az ő születésekor mindenkor 17 éves anyukája próbált elartani a három gyereket. A román fennhatóság alá került Erdélyből nagykamaszként kiutasította magát, és Dánia felé vette volna az irányt, hogy ott filmsztárrá legyen, de Budapesten megállították, így kénytelen volt azzal beérni, hogy magyar film legendájává váljon. És még ez sem ment könnyen.

Az ötletgazdák a lehető legjobbakról tettek elérhetővé ezt a virtuális programot. A járvány miatt sokan otthon rekedtek, nem tudnak kulturális vagy egyéb intézményeket látogatni. De ezzel az eszközzel az ország öt városának zsinagógáit járhatják be – anélkül, hogy kimozdulnának a földből.

A felület megfelel a jelenkor köve-

telményeinek. A virtuális séta során számos információs pont kínálkozik, amelyek 5-6 mondatos, a zsidósággal ismerkedőknek épp elegendő információt nyújtanak a zsinagógával, a közösséggel és a zsidó hagyományal kapcsolatban. Így mintha idegenvezetővel járnánk körbe a teret.

A virtuális séta részletgazdag. A készítők arra is figyeltek, hogy ne csak magát az épületet nézhessük meg, hanem a környezetét is. Az udvar (vagy kertet), néha még a rabbi szobáját vagy a közösségi helyiségeket is a maguk kendőzettel rendellenében. Még az „Idegenekek tilos a bemenet” táblával elláttó ajtó mögé is bekukanthatunk.

Mindez „babaház nézetben” is

kényelmesen meg lehet ismerkedni egy tanóra alatt.

A készítők felhívják a figyelmet, hogy folyamatosan bővülni fog a virtuálisan bejárható imahelyek száma.

A pedagógusok és az érdeklődők számára az információs pontokból és önálló egységekből is elérhető „Tudástár” kínál további lehetőségeket: a Mazsihisz, a Magyar Zsidó Múzeum és Levélár honlapja, valamint más zsidó témájú honlapok csokorba szedve igyekeznek valamiféle rendszerezett tudásanyagot kínálni hagyományról, történelemről, pesti zsidó életről és sok másról.

*

A harmadik új elem a Mazsihisz honlapján egy adománygyűjtő felület, ahol a szervezet által preferált közösségi kezdeményezések pénzügyi támogatására hívják fel a látogatókat. A kitűzött összeg és a gyűjtésre rendelkezésre álló idő is limitált: előbbi 2 millió forint körül van, utóbbi többnyire fél évben van meghatározva. Ót projekt számára gyűjtenek az első etapban, köztük van pl.

– Izolációs szoba berendezése a pécsi szeretetothonban,

– „Nehéz gyerekek: Viselkedési és tanulási nehézségek kezelése a zsidó oktatási intézményekben”

– Önismereti tábor a rabbihallgatóknak.

Az adakozás kultúrájának hiányára hívta fel a figyelmet Heisler András Mazsihisz-elnök: míg az 1850-es évek elején a Dohány utcai zsinagóga teljes egészében a hívek adományaiából épült fel, addig ma egy ekkor összeg töredékét is nehéz elteremteni.

Szombat

120 éve született Jávor Pál, az első mozgóképes férfiideál és antifasiszta hős

Aradról indul meglehetős szegénységből, és volt bőven alkalma megtapasztalni élete során a nyomorúságot, hiába volt ő a mozi első bálványa Magyarországon. Az ellenállhatatlan, gyöngéd szelmes, a jóképű, mulatozó dzsentéri azonban ha a helyzet úgy hozta, nagyon bátor ember volt.

Zsidó felesége és kollégái védelmében szembeszállt a harmadik birodalommal: letartóztatás, Gestapo, Sopronkőhida, Németország. Innen

első társulatától például azért tettek ki a felindulását kezelnem tudó fiatalembert, mert a közelben lévő telefonkészülékkel ütlelte a titkár fejét első felháborodásában. Nehezen marad meg bárholt is, iszik, és hár nem tud néha parancsolni az ő hirtelen haragjának. Máskülönben kedves, segítőkész és szép fiú, mindenki úgy gondolja, hogy még tehetéges is.

Aztán 1929-ben jön a film, az első félig-meddig hangosfilm igazán Já-

vor Pál-os címmel: *Csak egy kislány van a világon*. És innen többé nincs megállás: férfiikon, hősszerelmes, sármőr, a magyar tömegkultúra első bálványa, akinek fényét a valamivel kevésbé gyönyörű, de annál tehetségesebb Kabos Gyula, a nagy zsidó színész emeli majdnem egy tücat közös filmben: szegény Jávor nagy tragediája, hogy mellette csak szép lehetett, igazán eredeti színész nem, pedig sokan, akik színpadon látták, éreztek volna benne a lehetőséget. Különben nagyon szerették egymást Kabossal. Első közös filmjük a *Hypopolit, a laká* volt, a kispolgárdacos büszkeségének himnusza: „a hagymát is hagymával eszem”.

Megjön továbbá az életébe a polgári nyugalom és a családi biztonság: Landesmann Olga, egy kégyermekes zsidó asszony higgasztja le és köti magához a pályája csúcsán lévő Jávor érzelmeit. Ót védi elsősorban

SPÁNN GÁBOR

Csíny

Nem tudom, kedves Olvasóm megfigyelték-e, hogy az emberek zöme minél idősebb lesz, annál többször mártózik meg a múlt emlékeiben. Hogy miért? Talán azért, mert az emlékek minden szébbek, mint a mai valóság, az idő is szépít rajtuk. Na meg aztán akikre emlékezünk, rokonok, barátok, kollégák, azok nagy része már ott van, ahonnan nem tért vissza még utazó, és árnyalakjuk néha a semmiből ébreng vagy álonban akaratlanul előkerül. Talán ez történt velem is a minap, amikor beúszott elém egy nagyon kedves egykor tévhíradós kollegánom, Vecsei Marietta képe. Ne kutassák, ki volt, mert nem kirakatban élt. Személy viszont mindenképp kuriózumnak számított. Tudni illik ő volt az egykor tévhíradó egyetlen női operatőre. A filmes és később a tévés szakmában is az operatőr – valamilyen számonra érhetetlen okból – férfi szakma volt. Ha megnézik visszamenőleg a kitüntetett magyar operatőröket, nőt nem találnak köztük. Már amikor én jártam a Színművészeti, az operatőr szakon egy 20-as létszámú osztályban egyetlen lány volt. Talán az az oka, amit kevesen tudnak, hogy amikor még a mozik és a televíziós varázslatát előállították, az operatőr szakma bizony fizikai munkának is számított. Nem csak jó szem, képi kompozícióhoz való érzék, szerkesztővel vagy rendezővel való együtt-gondolkodás volt a feltétele. Amikor én a Híradón dolgoztam – van vagy 50 éve –, még valamennyi műsor filmre készült. A stúdiókban ugyan állandók álltak a kamerák, de azok mögé is kevés nő került. Viszont egy híradós riportnál az operatőrnek cipelnie kellett a legalább 8 kilós kamerát, oldalán lógott a 3 kilónál sosem könnyebb akkumulátor, és így kellett esetleg futva adásképes felvételt készíteni például politikusokról. Itt jegyzem meg, hogy akkor még a politikusok nem a riportertől való félelem okán futottak, hanem mindenjában elsőnek akartak célba érni a lenini úton.

A Mari mindenki kedvence volt. Zsidónak született, de igazi genetikai zsidó volt. A nyakában ugyan hordott egy mogen dovidot, de minden úgy öltözött, hogy azt gondosan ruha alá rejte. Rólam tudta, hogy zsidó vagyok, és – nem egyedül a tévében – ősz táján félrehúzott a női vécéhez, és suttogva kérdezte meg, hogy mikor lesz ros hasáná és jom kippur, és a kettő között kiemel-e a temetőbe. Fekete hajú, égő szemű, minden elegáns, csinos nő volt. Egyetlen számunkra negatív tulajdonsága volt, hogy nem tűrte a mocskos beszédet. Előtte nem lehetett egy disznó vicct elmesélni, de azokat a jelzőket, amiket ma már gyermekfilmekben is használnak egy ember szidalmazásakor, vagy Isten nevét gonosz konnotációban említeni számára a legnagyobb bűn volt. Ilyenkor rászólt a disznókodorra, hogy de mocskos száz van, és ránk csapva az ajtót, elrohant. Mi akkor huszonéves pályakezdőként természetesen ittunk, csajoztunk, kártyázunk, és abban licitáltuk egymást, hogy ki tud nagyobb disznó vicct a másiknál. Egy ízben Mari a főszereztőm jelenlétében szólt rám, miután egy másik kollégám édesanyja számára kínáltam illetlen programot, mire a főnököm is lelt. Ekkor az én gonosz, minden csinyle kész elméről szült egy bosszút. A Falutévé egyik szerkesztőjében dolgozó barátomnak jó összeköttetése volt a Szabad Föld újsághoz. Az ő segítségével feladtam egy hirdetést az alábbi szöveggel: Jól tejelő kecske családi okokból 80 forintért eladó. Vecsei Marietta – és jött a lakkáme. Mari ekkor a belváros szívében lakott egy nagyon előkelő házban. A hirdetés megjelenését követő hajnalon arra ébredt magányában, hogy deréig jár a pálinka- és szalonaszagban, és 6 órakor reggel dörömlőbelnek az ajtaján. Kinézve kétségesen nyugtázta, hogy legalább 50 parasztember ül a lépcsőkön, és egymásra licitálva kiabálnak, hogy a kecskéért jöttünk! Mari írtázott az állatoktól, vidéki riportra sem ment szívesen. Ha az utcájában egy kutyát séltáltattak, ő átment a túloldalra. Az első öt potenciális vevőnek még türelemmel magyarázta, hogy itt tévedés lehet, de amikor ez a fél falu nem akart távozni, már kétségesen hívta a rendőröket. Mi odabent a tévében haládra röhögött magunkat, amikor zokogva mesélte az inzultust. Az árulás, mely szinte egyidős a világgal, a Szabadság téren is műköött, így valaki elkönyoga neki, hogy ez a Spánn ötlete volt. Miután Marit főszereztőnők – akinek humorérzéke egy gomocuccséval vetekedett – síráson kapta, ókéntelen volt elmondani fájdalmát. A már régen elhunyt legendás főszereztőnő megvonta negyedéves prémiumomat, ami akkor komoly érvágás volt. Mi úgy éreztük, megérte. Vecsei Marikánk, miután egy banális műtétre kórházba vonult, orvosi műhiba után még a műtőasztalon meghalt. Halála mind a televíziós híradó műfajának, minden kollégáinak kimondhatatlan hiátust okozott. Szomorú szível bűcsúztattuk, és még összeállítás is csináltunk az általa fényképezett riportokból. Én a mai napig bánum gyermekes csinymemet. Talán a váratlanul előtűnt alakja is azért érkezett képelemre a kérnyőjére, hogy hallgatásával szemrehányon.

Marikám! Remélem, ennyi év távlatából már megbocsátott ízeten tréfámat! Némely ünnepünkön, amikor Mázkir van, a Te nevedet is sorolom. Biztos vagyok benne, hogy a mennyeknek vagy lakójá, így innen üzenem – abból a világóból, ahol Te nagyon rosszul érezned magad –, hogy néhány dologra azért a mennyországban is ügyelj:

Te, aki feltél az állatoktól, a csillagok között kerüld el a Bikát, a Nagy Medvét, a Rákat és a Skorpiót. És bocsásd meg nekem, de nem bírom ki, hogy ne kérjelek egy színességre: majd amikor az én időm is eljön, és ott fönt találkozunk, kínálj majd meg egy kicsketejjel...

– a kollégái mellett – a Magyarországot megszálló náciktól, és velük szembeneszálva ismét nem tud parancsolni indulatainak: fennhangon szidja a Színészkarbára kollaboráns elnökét, Kiss Ferencet, az öltözőjében összetörni a gipszszobrát. A nyilas hatalomátvétel után ismét letartóztatják, Sopronkőhidára, majd Németországba kerül. Megviselt, amikor hazaér, de még nem török meg, csak akkor, amikor úgy látja, hogy ebben az új világban számára nem sok babér terem. Sem itt, sem Amerikában.

Még nincs 45 éves sem a koalíciós időszakban, és márás úgy érezheti, hogy az ó élete visszavonhatatlanul a

műlthoz tartozik. Miután nem jár sok szerencsével Amerikában sem, haza jön Kádár Magyarországára. És itt sem találja meg többet azt az embert, akiért egykor, a 30-as években, egy egész ország rajongott. Nyomorban kezdtet eletét beragyogta a fényses jövő reménye, amely meg is találta őt egy rövid évtizedre. Ennyi jutott, pedig emberként is, színészkként is.

Egy korszak emblémája volt, és nagyon, igazán nagyon derék embernek bizonyult a legsúlyosabb megpróbáltatások idején. Legyen áldás az emléke.